



Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

Adaletle Erişim Çeviri Serisi

Çeviri: Ali Rıza Çangırılıoğlu

Adaletle Erişim ve Ulusal Azınlıklara ilişkin Graz Tavsiyeleri ve Açıklayıcı Not

Kasım 2017



ESHİD
Eşit Haklar
İçin
İzleme Derneği

Organization for Security and
Co-operation in Europe
yayınından çevrilmiştir.



Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

Adalete Erişim ve Ulusal Azınlıklara ilişkin Graz Tavsiyeleri ve Açıklayıcı Not

ESHİD Yayınları

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD)

Tel: 0312 468 21 52

www.esithaklar.org

email: esithaklar@gmail.com

info@esithaklar.org

Adalete Erişim eviri Serisi

Çeviri: Ali Rıza angınlıoğlu

Ankara 2024

ISBN:978-625-94609-3-2

OSCE HCNM'nin *"The Graz Recommendations on Access to Justice and National Minorities & Explanatory Note November 2017"* adlı yayınının gayriresmi çevirisidir. Çeviride oluşacak her türlü tutarsızlık veya farklılık ESHİD'in sorumluluğundadır."

Bu eviri Eşit Haklar İçin İzleme Derneğine aittir, ticari amaçlarla kullanılması yasaktır. Ancak kişisel, eğitimsel veya kr amacı gütmeyen amaçlarla kaynak gösterilerek kullanılabilir.



*Bu çeviri Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu'nun
maddi desteğiyle hazırlanmıştır. Çevirinin sorumluluğu
Eşit Haklar İçin İzleme Derneği'ne aittir ve Avrupa
Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.*

GİRİŞ	5
ADALETE ERİŞİM VE ULUSAL AZINLIKLARA İLİŞKİN GRAZ TAVSİYELERİ	9
ADALETE ERİŞİM VE ULUSAL AZINLIKLARA İLİŞKİN GRAZ TAVSİYELERİ VE AÇIKLAYICI NOT	10
1.	10
2.	14
3.	16
4.	18
5.	20
6.	24
7.	26
8.	28
9.	29
10.	32
TERMİNOLOJİ NOTU	35

GİRİŞ

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Temmuz 1992 tarihli Helsinki Kararıyla, ulusal azınlık sorunlarıyla ilgili gerilimler söz konusu olduğunda çatışmaların mümkün olan en erken aşamada önlenmesine yönelik bir araç görevi görmesi için Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği (UAYK) makamını kurmuştur.¹ Kurum, yaklaşık 25 yıl boyunca, ulusal azınlıklar ile ilgili olası çatışma nedenlerinin tanımlanması ve bunlarla mücadele edilmesi konusunda kayda değer bir deneyim biriktirmiştir. Birbirini izleyen Yüksek Komiserler, çalışmalarında, yinelenen bir dizi sorunla karşılaşmış ve bu sorunlarla karşılaşan Devletlere yönelik içgörüler ve öneriler sağlayan yedi tematik Tavsiye ve Kılavuz İlkeler yayınlamıştır. Bu dokümanlar, Devletlere, uluslararası kabul görmüş standartlara uyan ve etnik gruplar arasında çatışmalara yol açabilecek gerilimleri azaltan politikalar geliştirilmesi için bir temel oluşturabilecek tavsiyelerde bulunmayı amaçlamaktadır.

İlk üç tavsiye kümesi olan *Ulusal Azınlıkların Eğitim Haklarına İlişkin Hague Tavsiyeleri*, *Ulusal Azınlıkların Dil Haklarına İlişkin Oslo Tavsiyeleri* ve *Ulusal Azınlıkların Kamusal Yaşama Etkin Katılımına İlişkin Lund Tavsiyeleri*, öncelikle eğitim, dil ve kamusal yaşama katılım alanlarındaki azınlık hakları standartlarını ayrıntılı olarak belirlemeye odaklanmaktadır. Daha sonraki yayınlar olan *Yayın Araçlarında Azınlık Dillerinin Kullanımına İlişkin Kılavuz İlkeler* ve *Çok Etnik Gruplu Toplumlarda Kolluk Uygulamalarına İlişkin Tavsiyeler*, birçok Devletin azınlıkların yayın araçlarına kendi dillerinde erişimini güvenceye almada ve etnik çeşitliliğe sahip toplumlarda etkili kolluk uygulamaları sağlamada karşılaştıkları spesifik zorlukları ele almaktadır. *Devletler Arası İlişkilerde Ulusal Azınlıklara İlişkin Bolzano/Bozen Tavsiyeleri*, Devletlerin, bir yandan barışçıl ve iyi komşuluk ilişkilerini sürdürürken öte yandan diğer ülkelerde ikamet eden azınlıkları nasıl destekleyebilecekleri konusunda önerilerde bulunmaktadır. Yakın zamanda çıkan *Farklı Toplumların Entegrasyonuna İlişkin Ljubljana Kılavuz İlkeleri*, farklı ve çok etnik gruplu toplumların entegrasyonunun ve uyumunun artırılması ile ilgilidir. Özellikle son yıllardaki mülteci ve göçmen krizini takiben AGİT bölgesindeki artan siyasi gerilimler ve bunun sonucu olarak entegrasyon politikaları üzerinde ortaya çıkan baskılar göz önüne alındığında, UAYK'nin Tavsiyeleri ve Kılavuz İlkeleri gittikçe artan bir biçimde geçerli hale gelmektedir.

Bu yayınlara dahil edilen hususların tümü, Yüksek Komiserliğin, azınlık topluluklarını etkileyen çatışmaları önleme ve gerilimleri azaltma yetkisi ile doğrudan ilgilidir. Söz konusu yayınlar, UAYK'nin kurulmasından bu yana ortaya çıkan, ulusal azınlıklarla ilgili çok sayıda çatışmanın önlenebileceğinin kabul edilmesine dayanmaktadır. Söz konusu çatışmalar çoğu kez temel azınlık haklarının (şiddet yoluyla gerçekleşenler dahil) engellenmesinden ve azınlık topluluklarının sistematik ayrımcılık anlamına gelen şekillerde ötekileştirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Kopenhag Belgesinde vurgulandığı gibi, “katılımcı Devletler, ulusal azınlıklarla ilgili sorunların, sadece hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik bir siyasi çerçevede, düzgün çalışan bağımsız bir yargı ile tatmin edici bir şekilde çözülebileceğini kabul eder.”² Bu nedenle, adalete erişim dahil olmak üzere, insan hakları ve azınlık haklarının korunması ve bölünmezliği, Devletlerin içinde ve

1 Bu dokümanda kullanıldığı şekliyle “ulusal azınlık” terimi, etnik, dini, dilsel ve kültürel topluluklar dahil olmak üzere - söz konusu grupların ikamet ettikleri devletler tarafından bu şekilde tanınmış olup olmamalarına bakılmaksızın veya kendilerine verilen veya kendilerine verdikleri adlar ne olursa olsun - çok çeşitli azınlık grupları anlamına gelir. Ayrıca Terminoloji Notu'na bakın, sf. 41.

2 AGİT (1990) AGİK'in İnsani Boyutuna İlişkin Konferansın Kopenhag Toplantısı Belgesi, paragraf 30.

arasındaki çatışmaların önlenmesi için esas olmalıdır ve bu yüzden UAYK'nin odaklandığı spesifik bir alandır. Ulusal azınlıklar, özellikle yozlaşma nedeniyle, kolluk kuvvetleri veya yargı organları tarafından haksız olarak hedef alınmaları veya adalete erişimlerinin engellenmesi, hatta kısıtlanması durumunda adalet sistemine ve genel olarak Devlet makamlarına olan güvenlerini yitirebilir.

Ljubljana Kılavuz İlkeleri ise daha da ileriye giderek, adalet sistemine güven duyulmamasının veya sistemin çoğunluğun mensuplarını kayırdığı yolunda bir algı oluşmasının sosyal uyuma zarar verdiğini, yabancılaştırmayı teşvik ettiğini ve etnik gruplar arası nitelikteki çatışmalar dahil olmak üzere çatışma riskini artırabileceğini belirtmektedir.³ En olağanüstü durumlarda, etnik gruplar arası gerilimler ve şiddetin yanı sıra sistematik ayrımcılık ve yabancılaştırma, şiddet içeren aşırılıkçılığın ve radikalleşmenin kök salabileceği bir ortama da katkıda bulunabilir. Ayrıca, azınlık topluluklarına mensup kişilerin de, kontrolleri altındaki bölgelerde bulunan çoğunluk mensuplarına karşı şiddet kullanmaları ve ayrımcı önlemler uygulamaları da mümkündür. Son olarak, adalete erişememe ve Devletle ilgili hayal kırıklıkları, azınlık topluluklarını, komşu Devletlerden veya bölgedeki ortak etnik veya kültürel özelliklere sahip Devletlerden destek aramaya teşvik edebilir. Bu durum, yerel ve Devletler arası gerilimleri daha da artırabilir. Etnik gruplar arası gerilimler, ayrımcılık, nefret suçları ve adalete erişememe, etnik gruplar arası bir çatışma döngüsüne yol açabilir. Bu nedenle adalete erişim sadece ulusal azınlıkların (ve çoğunluğun) mensuplarının hakları ile ilgili değildir, aynı zamanda UAYK'nin yetkisi için esas olan, Devletlerin içinde ve arasındaki çatışmaların önlenmesi ile de yakından bağlantılıdır.

Adalet sisteminin ulusal azınlıkların mensuplarına karşı işlenen suçları - özellikle çoğunluk mensupları tarafından işlendiğinde - gereken şekilde ele almaması, yasalara karşı gelmeye ilişkin psikolojik eşiği düşürebilir. Roman ve Sinti toplulukları dahil olmak üzere bazı ulusal azınlık grupları, çatışma önleme ortamlarında özellikle savunmasız kalmaktadır. AGİT'in katılımcı Devletleri, Roman ve Sinti halkları dahil olmak üzere ulusal azınlıkların haklarına saygı gösterilmesinin, UAYK'nin ele almaya devam etmesi gereken bir alan olduğunu kabul etmiştir.

Bazı uluslararası kuruluşların bireyler ve savunmasız gruplar için adalete erişimin iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunmalarına rağmen, çatışmaların önlenmesi perspektifinden, ulusal azınlıklara mensup kişiler için adalete erişim konusunda çok az çalışma yapılmıştır. Bu, UAYK için özel uzmanlık ve deneyim gerektiren bir alandır. Bu dokümanın temel öncülü, ulusal azınlıklar için adalete erişimin, adaletin sadece ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarını kullanmaları ile ilgili olmadığı, aynı zamanda çatışmaların önlenmesi ile de ilgili olduğu görüşüne dayandığıdır.

UAYK tarafından sağlanan öneriler, UAYK'nin öncelikle Devlet-kurma ve konsolide etme bağlamındaki ulusal azınlık sorunlarına ilişkin çalışmaları ile desteklenmektedir. Bu Tavsiyeler, söz konusu deneyime dayalı olarak, Devletlerin barışçıl, istikrarlı ve kapsayıcı toplumların teşvik edilmesi için ulusal azınlıklara mensup kişiler de dahil olmak üzere herkesin adalete erişim yoluyla tüm haklarını etkili bir şekilde kullanmalarını güvence altına alma sorumluluğu olduğunu kabul etmektedir. Etkili ve tarafsız yargıya erişim toplumun entegrasyonu için esas olduğundan, Ljubljana Kılavuz İlkeleri, Devletlere, durumu adalete erişim bakımından değerlendirmeleri ve herkes için adalete etkili erişimi güvence altına almayı amaçlayan kapsamlı bir strateji ve politikalar geliştirmeleri önerisinde bulunmaktadır. Bu husus, bu Tavsiyelerde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3 UAYK (2012) Farklı Toplulukların Entegrasyonuna ilişkin Ljubljana Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 47 için açıklayıcı not.

Devletlerin payına düşen herkes için adalete erişimi güvence altına alma yükümlülüğü, ayrımcılık yapmama ilkesi ile ayrılmaz bir biçimde bağlantılıdır: toplumun tüm üyeleri, adalete hiçbir farklılık olmayacak şekilde erişim hakkına sahiptir. Hukuk önünde eşitlik ilkesi ve hukukun korumasından eşit yararlanma, adalete erişimde ayrımcılık yapmama ile yakından ilişkilidir. Kanun önünde eşitlik ilkesine göre, hukuk, bir azınlık topluluğuna mensup bir kişiye veya bir azınlık topluluğunun tamamına, aynı durumda veya benzer durumlarda bulunan ve bir azınlığa mensup olmayan başka bir kişiden veya gruptan daha aleyhte muamele etmemelidir.

Hukuk önünde eşitlik kavramı, Devletin vatandaşların haklarını *diğer hususların yanı sıra* (özellikle ayrımcılık yapmama ilkesinde somutlaşan şekilde) toplumsal cinsiyet, etnik kimlik, din (veya inanç), dil, engellilik, yaş veya cinsel yönelim veya ulusal ve sosyal kökene dayalı olarak ihlal etmekten kaçınma değil, aynı zamanda azınlıklara mensup kişilerin, haklarının ihlal edilmesi veya haklarının uygulanmasının gerekmesi durumunda etkili bir şekilde bir hukuk yoluna erişebilmelerini sağlamak için pozitif önlemler alma sorumluluğunu da zorunlu kılar. Gerçekten de örneğin ulusal azınlıklara mensup kişilerin yargı sistemini anlamaması, haklarını bilmemesi veya uygun hukuki tavsiyeler alamaması veya hukuki temsil maliyetlerini karşılayamaması veya yargıdan korkması ve kaçınması durumunda adalete eşit erişimden bahsedilemez. Dolayısıyla bu Tavsiyeler, Devletin, adalete erişmeye çalışan ulusal azınlıklara mensup kişilere karşı ayrımcılık yapmama ve söz konusu erişimi kolaylaştırmak için pozitif önlemler olarak dolaylı ayrımcılığı önleme konularındaki çifte yükümlülüğüne dayanmaktadır.

UAYK ulusal azınlıklar için adalete erişime çatışmaların önlenmesine yönelik bir perspektiften yaklaştığından, bir bireyin - eşit muamele görme hakkı dahil - haklarının ihlal edildiğinin veya uygulanmasının gerektiğinin tespit edilmesi durumunda adalete erişimin bir hukuk yoluna erişimi de içermesi gerektiğini vurgulamak önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu Tavsiyeler sadece mahkemelere değil, ulusal azınlıklara mensup kişiler dahil olmak üzere bireysel hakları ihlal edilmiş şikayetçiler için etkili bir hukuk yolu sağlayabilecek olan - ulusal insan hakları kurumları gibi - diğer mekanizmalara erişim ile ilgili hususları da ele almaktadır. Ljubljana Kılavuz İlkeleri, hukuk yollarına etkili erişim sağlamanın, ombudsmanlar veya ulusal insan hakları kurumları gibi etkili bağımsız organların kurulmasını ve desteklenmesini içerebileceğini belirtmektedir.⁴ Buna ek olarak, Oslo Tavsiyeleri, bağımsız ve etkili ulusal insan hakları kurumlarının çoğu kez mahkemelerden daha hızlı ve daha masrafsız çareler sağlayabileceğine işaret etmektedir.⁵

Ayrıca, azınlık topluluklarına mensup kişilerin, örneğin dil ve toplumsal cinsiyet temelinde, bazen birleşik ayrımcılık adı verilen durumla karşı karşıya kalabilecekleri de vurgulanmalıdır. Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişiler için adalete erişim sağlarken benimsedikleri politikalarda bunu dikkate almalıdır. Üstelik, eşit koruma sağlamak ve ayrımcılığı önlemek için, azınlık toplulukları içindeki belirli kişi kategorileri, adalete etkili bir biçimde ve toplumun diğer mensupları ile eşit şekilde erişebilmelerinin sağlanması için özel ve pozitif önlemlere ihtiyaç duyabilir. AGİT'in Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Desteklenmesine yönelik Eylem Planı doğrultusunda, Devletlerin ulusal azınlıklara mensup kadınların da adalete etkili erişime sahip olmalarını sağlamak için uygulamaları gereken önlemlere bu Tavsiyelerin tamamında özel bir önem verilecektir.

Bu Tavsiyeler, UAYK Kurumunun biriktirdiği deneyimlere dayanmaktadır ve normatif ve pratik bir yaklaşımı bir araya getirmektedir. Birçok UAYK personeli, özellikle Henrik Villadsen, Lauren-

4 UAYK (2012) Ljubljana Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 21 için açıklayıcı not.

5 UAYK (1998) Ulusal Azınlıkların Dil Haklarına ilişkin Oslo Tavsiyeleri, Tavsiye 16 için açıklayıcı not.

tiu Hadirca, Tihana Leko ve William Romans, Tavsiyelerin geliştirilmesine aktif olarak katılmıştır. Tavsiyelerde, harici uzmanların, özellikle Dominique Orsini'nin katılımından ve içgörülerinden de yararlanılmıştır. Danışılan ve değerli yorumlar ve eleştiriler ile katkıda bulunan diğer uzmanlar arasında Ilze Brands Kehris, Amarsanaa Darisuren, Vincent de Graaf, Jürgen Heissel, Jennifer Jackson-Preece, Emma Lantschner, Tove Malloy, Roberta Medda-Windischer, Kerem Öktem, Declan O'Mahony, Alexander Osipov, Francesco Palermo, Petra Roter, ve Richard Winkelhofer yer almaktadır. UAYK ayrıca AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosunun sağladığı girdiler için müteşekkirdir. Joseph Marko ve Graz Üniversitesindeki ekibi tarafından bu alanda yapılan kapsamlı araştırma, UAYK'ye büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Ancak bu Tavsiyeler, spesifik UAYK deneyimlerine dayanmaktadır ve herhangi tek bir uzmanın görüşlerini yansıtmamaktadır.

Bu Tavsiyeler, ulusal azınlıklar için adalete erişim konusuna pratik, politika-odaklı bir yaklaşım sunmaktadır. Bu Tavsiyeler, UAYK'nin, ulusal azınlıklara mensup kişiler için adalete erişim dahil olmak üzere azınlık sorunları ve çatışmaların önlenmesi için çalışırken edindiği kapsamlı deneyimlere dayanmaktadır. Bu doküman, kapsamlı olma veya kullanıma hazır politika seçenekleri sunma iddiasında değildir. Aksine, genel insan hakları standartlarının herkes için geçerli olmasına rağmen, bu Tavsiyelerde sunulan iyi uygulamaların, standartların, azınlık haklarının ve politikaları seçeneklerinin tümünün her durumda aynı şekilde geçerli olmadığını kabul etmektedir. Bu Tavsiyelerin amacı, Devletleri, adalete erişim konusunda ulusal azınlıklarla ilgili gerilimleri hafifletecek ve böylece UAYK'nin temel hedefi olan çatışmaların önlenmesine hizmet edebilecek politikaları uygulamaya koymaya teşvik etmektir.

Lamberto Zannier
AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiseri
The Hague, 14 Kasım 2017

ADALETE ERİŞİM VE ULUSAL AZINLIKLARA İLİŞKİN GRAZ TAVSİYELERİ

1. Ulusal azınlıklara mensup kişiler için adalete erişim, hukukun üstünlüğü, ayrımcılık yapmama ve toplumsal cinsiyet eşitliği dahil olmak üzere eşitlik ilkeleri, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir organ tarafından makul bir süre içinde adil bir şekilde yargılanma hakkı, hukuki destek alma hakkı ve etkili bir hukuk yoluna başvuru hakkı ile desteklenmelidir.
2. Ulusal azınlıklar için adalete erişimi güvence altına almaya yönelik önlemler, mahkemelere erişim sağlanmasından daha geniş olmalıdır. Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişiler dahil olmak üzere tüm şikayetçiler için etkili hukuk yollarını güvence altına alabilecek bağımsız insan hakları kurumları kurmalı, bunları güçlendirmeli ve finanse etmelidir.
3. Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişiler adli kurumlar ve ulusal insan hakları kurumları ile ilişki kurduklarında ve kovuşturmalara katıldıklarında, bunu anladıkları bir dilde (tercihen kendi dillerinde) ve kimliklerine saygı gösteren bir ortamda yapabilmelerini sağlamalıdır.
4. Devletler, ulusal azınlıklara hukuki desteği, adalete erişimde karşılaştıkları engelleri ele alan bir şekilde sağlamalıdır.
5. Mahkemelerin, savcılıkların, kolluk kurumlarının, ceza infaz hizmetlerinin, icra kurumlarının (veya icra memurlarının) ve insan hakları kurumlarının bileşimi, her düzeyde nüfusun çeşitliliğini yansıtmayı amaçlamalıdır.
6. Devletler, ulusal azınlıkların adalete erişimini kolaylaştırmak için, kolluk kurumlarının azınlık topluluklarında güven tesis etmek için çalışmalarını ve kanunları tarafsız ve ayrımcı olmayan, ön yargı ve toplumsal cinsiyet yanlılığı içermeyen bir şekilde icra etmelerini sağlamalıdır.
7. Mağdur destek hizmetleri ve tanık koruma önlemleri, ulusal azınlıklara mensup kişilerin ve özellikle bu azınlıklara mensup kadınların ihtiyaçlarına duyarlı olmalıdır.
8. Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişileri etkileyen mahkeme emirleri ve kararlarının etkili ve tarafsız bir biçimde ve makul bir süre içinde icra edilmesini sağlamalıdır.
9. Devletler, ulusal azınlıklara mensup olan ve gözaltında veya hapiste bulunan kişilere insani bir biçimde ve kimliklerine saygı gösterilerek muamele edilmesini sağlamalıdır.
10. Devletler, acil bir konu olarak, ulusal azınlıklara mensup olan ve etnik gruplar arası çatışmalar sonucunda ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalan kişilere etkili çareler sağlamalıdır.

ADALETE ERİŞİM VE ULUSAL AZINLIKLARA İLİŞKİN GRAZ TAVSİYELERİ VE AÇIKLAYICI NOT



1. Ulusal azınlıklara mensup kişiler için adalete erişim, hukukun üstünlüğü, ayrımcılık yapmama, toplumsal cinsiyet eşitliği dahil olmak üzere eşitlik ilkeleri, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir organ tarafından makul bir süre içinde adil bir şekilde yargılanma hakkı, hukuki destek alma hakkı ve etkili bir hukuk yoluna başvuru hakkı ile desteklenmelidir.

Ulusal azınlıklar için adalete erişim, adaletin sadece ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarını kullanmaları ile ilgili olmadığı, aynı zamanda çatışmaların önlenmesi ile de yakından bağlantılı olduğu görüşüne dayanmaktadır. Adalete erişim, hukukun üstünlüğü, ayrımcılık yapmama ve eşitlik ilkeleri, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir organ tarafından makul bir süre içinde adil bir şekilde yargılanma hakkı, hukuki destek alma hakkı ve etkili bir hukuk yoluna başvuru hakkı ile desteklenmelidir.⁶

i. Hukukun üstünlüğü

Ulusal azınlıklar için adalete erişim, hukukun üstünlüğü kavramının içinde yer almaktadır.⁷ Bu, Devletlerin, kamu görevlileri ile özel kuruluşların hukuka tabi ve hukuk uyarınca hesap verebilir olmalarını sağlamaları gerektiği anlamına gelir. Kanunların yürürlüğe konma ve uygulanma süreci demokratik, adil, şeffaf, öngörülebilir ve azınlık topluluklarını kapsayıcı olmalıdır. Kanunlar, azınlık topluluklarına mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına dayanmalı, bunları korumalı ve bu kişilere danışılarak hazırlanmalıdır.⁸ Daha da önemli bir husus, kanunların, idari yasaları inceleme yetkisine de sahip olan bağımsız ve tarafsız mahkemeler aracılığıyla icra edilmesi gerekliliğidir. Kanunlar, ulusal azınlıklara mensup kişilere karşı herhangi bir ay-

6 Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme (1976) madde 14; İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1950) madde 6 ve 13; OSCE (1990) AGİK'in İnsani Boyutuna ilişkin Konferansın Kopenhag Toplantısı Belgesi, paragraf 5.

Bu belgede atıfta bulunulan bazı hukuki enstrümanların (İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi veya Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme gibi) AGİT katılımcısı tüm Devletler üzerinde yasal olarak bağlayıcı olmamakla birlikte, bağlayıcı nitelikteki diğer uluslararası enstrümanların yorumu konusunda değerli referans noktaları sağladığına dikkat edilmelidir.

7 BM Güvenlik Konseyi (2004) Genel Sekreterin Raporu: Çatışma Halindeki ve Çatışma Sonrası Toplumlarda Hukukun Üstünlüğü ve Geçiş Dönemi Adaleti, paragraf 5 ve 6; AGİT (1990) AGİK'in İnsani Boyutuna ilişkin Konferansın Kopenhag Toplantısı Belgesi, paragraf 2; Avrupa Konseyi (1994) Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme, önsöz; Avrupa Konseyinin Venedik Komisyonu (2011) Hukukun Üstünlüğüne Dair Rapor; Avrupa Konseyinin Venedik Komisyonu (2016) Hukukun Üstünlüğü Kontrol Listesi.

8 Yargı sistemine güven duyulmaması, özellikle aile ile ilgili konular ve hafif suçlar söz konusu olduğunda, ulusal azınlıkların örfi hukuka veya geleneksel adalet biçimlerine başvurmalarına yol açabilir. Devletler, ulusal azınlıkların yargı sistemine güven duymasını sağlayan politikaları devreye almalıdır. Bu politikalar, gayri resmi adalet mekanizmaları ile yargı sistemi arasında temyiz prosedürleri, dava yönlendirmeleri ve tavsiyeler biçiminde işlevsel bağlar ve işbirliği oluşturulmasını içerebilir. Devletler, bu gibi durumlarda, toplumsal cinsiyete duyarlı ve uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu olan gayri resmi adalet mekanizmalarına öncelik vermelidir. Bkz. BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (2015) Kadınların adalete erişimine ilişkin genel tavsiye, paragraf 64(a) ve (b).

rımcılık olmaksızın uygulanmalı ve ulusal azınlıkları etkileyen yargı kararları tarafsız, özenli ve gereksiz gecikmeler olmaksızın icra edilmelidir (Tavsiye 8'e bakın).

ii. Ayrımcılık yapmama ve eşitlik

Devletler, ayrımcılığın Anayasa ve kanunlar ile açıkça tanımlanmış ve yasaklanmış olmasını sağlamalıdır. Ayrımcılık yapmama ilkesi, bir ulusal azınlığa mensup olma temelinde, aynı zamanda etnik kimlik, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, engellilik, dil, din (veya inanç), ulusal veya sosyal köken temelinde kanunlar uyarınca veya kanunlar tarafından (doğrudan ayrımcılık adı da verilir) her türlü eşit olmayan haksız muameleyi yasaklamaktadır.⁹ Hukukun bir azınlık topluluğuna mensup bir kişiye veya bir azınlık topluluğunun tamamına, aynı veya benzer bir durumda bulunan başka bir kişiden veya gruptan daha aleyhte muamele etmesi durumunda, doğrudan ayrımcılık söz konusudur.

Buna ek olarak, bir politika veya kuralın şeklen tarafsız olması ancak bir azınlık topluluğu veya ulusal azınlıklara mensup kişiler üzerinde orantısız bir etkisi bulunması durumunda, söz konusu politika veya kural, meşru bir amaç ile nesnel olarak gerekçelendirilmediği ve söz konusu amaca ulaşmaya yönelik araçlar uygun ve gerekli olmadığı sürece, dolaylı ayrımcılık olarak kabul edilir.

Devletler, sadece doğrudan ve dolaylı ayrımcılığı önlemeye yönelik mevzuatı ve diğer önlemleri kabul etmekle kalmamalı, aynı zamanda ulusal azınlıklara mensup kişiler ile çoğunluğa mensup kişiler arasında ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel hayatın tüm alanlarında tam ve etkili bir eşitliği desteklemeye yönelik mevzuatı ve diğer önlemleri de kabul etmelidir. Söz konusu mevzuat ve diğer önlemler aynı zamanda azınlıklar ve çoğunluk için adalete erişimde aynı şekilde tam ve etkili eşitlik de sağlamalıdır. Eşitliği sağlamak için farklı muamele gerekli olabilir. Bu, ulusal azınlıklara mensup kişilerin maruz kaldığı dezavantajları önlemek veya telafi etmek, ulusal azınlıklara mensup kişilere yönelik sistematik ayrımcılıkla mücadele etmek veya toplumun entegrasyonunu kolaylaştırmak amaçları ile gerekçelendirilir. Söz konusu pozitif önlemler, diğer hususların yanı sıra, süre ve kapsam açılarından, tam ve etkili eşitlik amacına ulaşmak için gerekli olanın ötesine geçmemelerini gerektiren orantılılık ilkesine uydukları sürece ayrımcılık fiilleri olarak değerlendirilemez.¹⁰

Bu bağlamda, ulusal azınlıklara mensup kişiler için adalete erişimde tam ve etkili eşitlik sağlamaya yönelik (tali mevzuatın kabul edilmesi veya yeterli kaynakların tahsis edilmesi gibi) pozitif önlemler, ilgili azınlıkların spesifik şartlarına bağlı olarak sadece kabul edilebilir değil, aynı zamanda gerekli dahi olabilir. Devletler, örneğin, ciddi ve sağlam temellere dayanan davaların kabul edilemez ilan edilmesine yol açabilecek aşırı resmi gereklilikler veya gereksiz ölçüde karmaşık prosedürler gibi ulusal azınlıklar için adalete erişimi orantısız olarak engelleyebilecek usule ilişkin her türlü engeli (medeni ve idari hukuktaki engeller dahil) ortadan kaldırmalıdır. Azınlık

9 Bkz. BM İnsan Hakları Komitesi (1989) CCPR Genel Yorum No. 18: Ayrımcılık Yapmama; BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (2009) Genel Yorum No. 20: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarda Ayrımcılık Yapmama; Avrupa Konseyi (1994) Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme, madde 4; Avrupa Birliği (2000) ırk veya etnik kökene bakılmaksızın kişilere eşit muamele ilkesinin uygulanmasına ilişkin 29 Haziran 2000 tarih ve 2000/43/EC sayılı Konsey Direktifi; Avrupa Birliği (2000) iş ve mesleki alanda eşit muameleye yönelik genel bir çerçeve oluşturan 27 Kasım 2000 tarih ve 2000/78/EC sayılı Konsey Direktifi.

10 Avrupa Konseyi (1994) Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme, madde 4, 6 ve 15; Avrupa Konseyi (1994) Ulusal Azınlıklara Dair Çerçeve Sözleşmenin Açıklayıcı Raporu, paragraf 39; Avrupa Birliği (2000) ırk veya etnik kökene bakılmaksızın kişilere eşit muamele ilkesinin uygulanmasına ilişkin 29 Haziran 2000 tarih ve 2000/43/EC sayılı Konsey Direktif, madde 5. Bu tür önlemlerin iyi bir betimlemesi, AGİT (2003) Karar No. 566 AGİT Bölgesi içindeki Roman ve Sinti Halklarının Durumlarını İyileştirmeye İlişkin Eylem Planı, kısım III'te bulunabilir.

topluluklarına mensup olan ve sosyo-ekonomik dezavantajlar yaşayan kişilerin dava açmalarını engellemeleri durumunda, kısa zaman aşımı süreleri veya yüksek mahkeme harçları da gözden geçirilmelidir. Kimlerin yasal işlemler başlatma hakkı olduğu anlamına gelen hukuki statü, ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarının etkili bir biçimde korunmasını güvence altına alan bir şekilde tanımlanmalıdır.¹¹

Ulusal azınlıklara mensup kişiler için mahkemelere erişim kolaylığı, bu kişilerin ülke genelindeki coğrafi dağılımlarını dikkate alınmalıdır veya uzak mahkemelere erişimi kolaylaştırmaya yönelik önlemler devreye alınmalıdır (Tavsiye 4'e bakın). Ulusal azınlıklara mensup kişiler, kovuşturmalar sırasında ve yargı sistemi ve ulusal insan hakları kurumları ile iletişimlerinde anladıkları bir dilde (tercihen kendi dillerinde) iletişim kurabilmelidir (Tavsiye 3'e bakın). İlk bakışta haklı görünen bir ayrımcılık davası açıldığında, ispat yükü davalıya veya Devlete geçmelidir.¹²

iii. Yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir organ tarafından makul bir süre içinde adil bir şekilde yargılanma hakkı¹³

Herkes gibi, ulusal azınlıklara mensup kişilere de, haklarına engel olan her türlü özel veya genel kanuna itiraz edebilmeleri için etkili olanaklar sağlanmalıdır.¹⁴ Yanlılık ve sistematik ayrımcılık (diğer ötekileştirilmiş grupların yanı sıra) ulusal azınlıkların mensuplarını sıklıkla etkilediğinden, ulusal azınlıkların davalarının, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerine dayanan ve azınlıklara, bilhassa ulusal azınlıklara mensup kadınlara karşı ön yargılı olmayan mahkemeler ve ulusal insan hakları kurumları tarafından - toplumdaki diğer herkes ile eşit bir şekilde - görülmesi gerektiğini vurgulamak önem taşımaktadır.¹⁵ Ayrıca, ulusal azınlıklara mensup kişilerin mağdur, davalı veya davacı olduğu davalarda, söz konusu davada nefret veya ayrımcılığın bir rol oynayıp oynamadığını ve dolayısıyla ağırlaştırıcı bir sebep teşkil edip etmediğini belirlemek için daha titiz bir yargı tetkiki uygulanmalıdır.

Titiz yargı tetkiki, nefret veya ayrımcılığın ulusal azınlıklara mensup kişi veya kişilerin yasalar kapsamında korunmasını önlediği davalarda ve söz konusu kişilerin haklarının korunmasını sağlamak için de uygulanmalıdır.¹⁶

11 Kimlerin yasal işlemler başlatma hakkı olduğu anlamına gelen hukuki statü, resmi belgelere sahip olmamaları nedeniyle kimliklerini kanıtlamakta sorun yaşayabilecek, çoğu kez ulusal azınlıkların mensubu olan kişileri dışlamayacak bir şekilde tanımlanmalıdır.

12 Örneğin bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Nachova - Bulgaristan, Başvuru No. 43577/98 ve 43579/98, 6 Temmuz 2005; Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding - Firma Feryn NV, Dava C-54/07, 10 Temmuz 2008; ABAD, Patrick Kelly - İrlanda Ulusal Üniversitesi (Üniversite Akademisi, Dublin), Dava C-104/10, 21 Temmuz 2011; ABAD, Galina Meister - Speech Design Carrier Systems GmbH, Dava C-415/10, 19 Nisan 2012 ve ABAD, Asociația Accept - Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, Dava C-81/12, 25 Nisan 2013. Ayrıca bkz. BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (2015) Kadınların adalete erişimine ilişkin genel tavsiye, paragraf 15(g).

13 Medeni ve Siyasal Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme (1976) madde 14; ve İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1950) madde 6.

14 Bu bağlamda, Devletler, adaletin yerindeliğini ve etkililiğini artırmak için e-adalet sistemlerini devreye almayı değerlendirebilir. E-adaletin bilgi teknolojilerine erişimi kısıtlı veya e-adalet sistemlerinden yararlanmak için gerekli eğitimi almamış olabilecek ulusal azınlıklara mensup kişiler için adalete erişimi daha da karmaşık bir hale getirmemesini sağlamaya büyük bir özen gösterilmesi gereklidir.

15 BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (2015) Kadınların adalete erişimine ilişkin Genel Tavsiye, paragraf 28.

16 Örneğin bkz. AİHM, Paraskeva Todorova - Bulgaristan, Başvuru No. 37193/07, 25 Mart 2009; AİHM, Nachova - Bulgaristan, Başvuru No. 43577/98 ve 43579/98, 6 Temmuz 2005.

Masumiyet karinesi, ulusal azınlıklara mensup kişiler için de eşit şekilde geçerli olmalıdır. Ulusal azınlıklar için aşırı uzun tutuklu yargılamalara karşı güvenceler devreye alınmalıdır (örneğin söz konusu kişilerin sabit bir ikametgahı veya yasal adresinin olmadığı durumlarda). Salıverilme dilekçeleri, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından karara bağlanmalı ve ulusal azınlıklara mensup kişiler keyfi olarak alıkonmamalıdır. Ulusal azınlıklara mensup kişilerin tutuklu yargılanmasını (tutukluluğun devamını) talep etme yükümlülüğü savcılığa ait olmalı ve mahkemeler, tutukluluğun devamı kararlarını savunmak için spesifik gerekçeler sunmalıdır. Azınlıklara mensup sanıklar için, ceza davalarında savunma ile savcılık arasında tarafların eşitliği de korunmalıdır. Bu, ulusal azınlıklara mensup kişilere aynı usul haklarının tanınması anlamına gelir. Tarafların eşitliği, azınlıklara, sunulan tüm savlara ve kanıtlara - gerekirse kendi dillerinde - itiraz etme olanağı da verilmesini gerektirir. Azınlık topluluklarına mensup kişilerle ilgili kovuşturmalar gereksiz yere geciktirilmemeli ve ulusal azınlıkların bir yargı kararını temyiz etmesi hukuken veya pratikte engellenmemelidir. Azınlık topluluklarına mensup kişilerin tanıklığına, toplumsal cinsiyetleri, görünüşleri, giysileri, tutumları, dilleri veya kültürel töreleri nedeniyle daha az itibar edilmemelidir.

iv. Hukuki destek alma hakkı

Dava açma ve adil yargılanma hakkı, cezai, hukuki veya idari kovuşturmalara dahil olan kişilerin davalarını sunmak ve savunmak için hukuki destek alma hakkına sahip oldukları görüşüyle desteklenmektedir. Ulusal azınlıklara hukuki hizmetler sunarak yasal işlemlerde haklarını savunmalarına olanak vermek, bu kişilerin adaletin sağlanması konusunda duyabilecekleri endişelerin birçoğunu ortadan kaldıracaktır. Söz konusu kişilerin anladıkları bir dilde (tercihen kendi dillerinde) sağlanması gereken hukuki hizmetler, sadece ücretsiz hukuki yardımları değil, izole azınlık topluluklarını desteklemeye yönelik mahkeme irtibat bürolarına erişim, seyyar mahkemeler, çevrimiçi mahkeme hizmetleri, hukuki eğitim, hukuki bilgilere erişim ve ulusal insan hakları kurumlarının sağlayabileceği diğer hizmetler gibi diğer yardım biçimlerini de içerir. Buna ek olarak, azınlık topluluklarına mensup kişiler, mali yardıma uygunluğu belirlemek için kullanılan mali durum araştırması yoluyla haksız bir şekilde hukuki destek dışı bırakılmamalıdır (Tavsiye 4'e bakın). Hukuki yardım sağlanmasına dahil olan avukatlar ve diğer personel, kadınlar dahil olmak üzere ulusal azınlıklara mensup kişilerin ihtiyaçları konusunda bilinçlenmelerini sağlayacak eğitim de almalıdır.

v. Etkili bir hukuk yoluna başvuru hakkı¹⁷

Etkili bir hukuk yoluna başvuru hakkı, failerin sorumlu tutulmasını ve azınlık topluluklarına mensup olan mağdurlar dahil olmak üzere mağdurlara uygun telafi yolları sağlanmasını içerir. Çözümler kovuşturmaların sonunda sağlanır ve mağdurlara seslerinin duyulduğu, adaletin sağlandığı ve sağlandığının görüldüğü duygusunu vermeyi amaçlar, böylece çatışmaları önlemeye yönelik çok önemli bir işlevi yerine getirir. Azınlık topluluklarına mensup kişilere - sistematik ayrımcılığın nedenlerinin üstesinden gelebilecek toplu çareler dahil - uygun hukuk yolları sağlanması, Devletin bu kişilere eşit davranma amacına işaret etmeye de hizmet edebilir.

Telafi yolları, tazminat, eski hale getirme, rehabilitasyon veya tekrar etmeme güvenceleri gibi önlemleri içerebilir. Devletler, azınlıklara telafi yolları sağlama kararlarının etkili bir biçimde yerine getirilmesini sağlamalıdır (Tavsiye 8'e bakın). Son olarak, davacıların/davalıların veya mağdurların/sanıkların kimliklerine ve sonuçlar ile çözüm yollarına ilişkin ayrıştırılmış veriler (toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler dahil), yargı sisteminin ve ulusal insan hakları kurumlarının ulusal azınlıklar ile ilgili davalara nasıl karşılık verdiğini anlamak için Devletler tarafından toplanmalıdır.

17 İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1950) madde 13



2. Ulusal azınlıklar için adalete erişimi güvence altına almaya yönelik önlemler, mahkemelere erişim sağlanmasından daha geniş olmalıdır. Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişiler dahil olmak üzere tüm şikayetçiler için etkili hukuk yollarını güvence altına alabilecek bağımsız insan hakları kurumları kurmalı, bunları güçlendirmeli ve finanse etmelidir.

1990 Kopenhag Belgesinde, AGİT katılımcısı Devletler, bağımsız ulusal insan hakları kurumlarının kurulmasını ve güçlendirilmesini kolaylaştırmayı taahhüt etmiştir.¹⁸ *Ulusal Azınlıkların Etkin Katılımına İlişkin Lund Tavsiyeleri*, “[u]lusal komisyonlar, ombudsmanlar, etnik gruplar arası veya “ırk” ilişkileri kurulları, vb. gibi yargı harici mekanizmalar ve kurumların da önemli roller oynayabileceğini” vurgulamaktadır.¹⁹ Söz konusu mekanizma ve kurumlar, insan haklarını teşvik etmeye ve korumaya odaklanan yetkileri sayesinde, ihlallerin özellikle kamu kurumları ile ilgili olmaları halinde, azınlık topluluklarına mensup kişileri etkileyen ihlalleri ele almak için son derece uygundur (aşağıya bakın). Yargı müdahalesinin hukuken mümkün olmaması, gerçekçi olmaması veya (örneğin dava süreci çok pahalı olduğunda) ulusal azınlıklara mensup kişiler için ulaşılabilir olmaması durumunda, ulusal insan hakları kurumları da alternatif bir çare sağlayabilir. Son olarak, insan hakları kurumları, mahkemelere kıyasla daha basit ve daha hızlı bir alternatif sağlayarak söz konusu kurumların halk, özellikle de azınlık toplulukları için daha erişilebilir hale gelmesini sağlayabilir.²⁰

Devletlerin kendi ulusal insan hakları kurumları için benimseyebilecekleri yöntem, bu kurumların hangi bağlamda kurulduklarına bağlıdır. Bir Devlet, her birinin bir coğrafi veya tematik odak noktası konusunda uzmanlaşmış olduğu birkaç insan hakları kurumu kurmaya veya geniş bir yetki alanına sahip tek bir organ oluşturmaya karar verebilir. Genel olarak ombudsmanlar kamu kurumlarına yönelik kötü yönetim şikayetleri ile ilgilenir; insan hakları komisyonları ise Devletin anayasası ve birçok durumda uluslararası insan hakları standartları tarafından güvenceye alınmış insan ve azınlık haklarının korunmasını kapsayan daha kapsamlı yetkilere sahip olma eğilimi gösterir. Daha uzmanlaşmış bir odak noktasına sahip kurumlar (örneğin çocukların veya azınlıkların haklarının korunması için), genel nitelikli kurumlarla birlikte var olabilir ve işbirliği yapabilir.

Çatışmaların önlenmesine yönelik bir perspektiften bakıldığında, söz konusu kurumların kurulmasından önce azınlık topluluklarına danışılması ve bu toplulukların söz konusu kurumlarda temsil edilmesi önemlidir (Tavsiye 5’e bakın). Ayrıca bu kurumların tamamen bağımsız olmaları ve ulusal azınlıklar tarafından tarafsız olarak algılanmaları gereklidir. Bu kurumlar mümkün olduğunca geniş bir yetki alanına sahip olmalı ve bu yetki alanı, en azından, azınlık topluluklarını temsil eden kuruluşlarla ilgili idari ihtilafların yanı sıra özellikle azınlık topluluklarına mensup kişilerle düzenli irtibat halinde olan kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri vakalarını ele alma yetkisini içermelidir. Bunlar, *diğerlerinin yanı sıra*, eğitim organlarını, sosyal hizmetleri ve yerel yönetimleri, polisi ve diğer güvenlik güçlerini, tutuklu merkezlerini ve ceza infaz hizmetlerini içerir. Ulusal insan hakları kurumları, bunu yaparak, Devlet ile ulusal azınlıklar arasında köprüler de oluşturabilir. Ulusal insan hakları kurumları bölgesel ofisler açmalı ve ulusal azınlıkların büyük ölçüde yoğunlaştıkları bölgeleri ziyaret etmek ve ulusal azınlıklara mensup kişilere

18 AGİT (1990) AGİK’in İnsani Boyutuna ilişkin Konferansın Kopenhag Toplantısı Belgesi, paragraf 27.

19 UAYK (1999) Ulusal Azınlıkların Kamusal Yaşama Etkin Katılımına İlişkin Lund Tavsiyeleri, Tavsiye 24 için açıklayıcı not.

20 UAYK (1998) Oslo Tavsiyeleri, Tavsiye 16 için açıklayıcı not.

yönelik tanıtım günleri düzenlemek dahil olmak üzere bağlantı kurma faaliyetleri düzenlemelidir.

Ulusal insan hakları kurumları, yerine getirdikleri danışma ve destek işlevlerine ek olarak, ulusal azınlıkların hakları dahil olmak üzere bireysel hakları korumak için yarı-yargısal yetkiler kullanma gücüne sahip olmalıdır, örneğin:²¹

i. Bireysel şikayetleri alma ve soruşturma kabiliyeti

İnsan hakları kurumları, kamu ve özel kuruluşlara karşı ihlal iddiasında bulunan bireylerden, aynı zamanda azınlık topluluklarını temsil eden kuruluşlardan başvurular alabilmelidir. Bu şikayetler, rızalarının alınması durumunda, mağdur olduğu iddia edilen kişi(ler) adına üçüncü taraflarca da iletilebilir ve toplu bir çare bulunmasını sağlayabilir. Buna ek olarak, insan hakları kurumları, şikayetçilere hukuki tavsiyelerde bulunabilecek, bu kişilere yardımcı olabilecek ve bu kişileri diğer kovuşturmalarda temsil edebilecek bir konumda olmalıdır. Soruşturma yetkisi, kanıtları ve tanıkları sunmaya (kamu kurumları tarafından sunulanlar dahil) mecbur etme ve normalde halkın serbest erişimine açık olmayan tesisleri (gözetli merkezleri gibi) ziyaret etme yetkisini de içermelidir. Bu soruşturma yetkisi, tanıkları ve şikayetçileri, bir şikayette bulundukları için misillemeye uğramaktan koruma yetkisini de kapsamalıdır.

ii. Soruşturma başlatma yetkisi

İnsan hakları kurumları, ulusal azınlıkları ilgilendiren vakalarda kendi inisiyatifleriyle (*kendi takdirine bağlı olarak*) davalar açabilmelidir. Bu, insan hakları kurumlarına, ulusal azınlıklara yönelik sistematik ayrımcılık vakalarını ve azınlık hakları ihlallerini, örneğin kamu makamlarının - resmi açıdan yasalara uygun olabilecek ancak ulusal azınlıklara mensup kişiler için orantısız ölçüde dezavantajlı olan - kararlarına itiraz etme yolu dahil olmak üzere, kamu yararına yönelik davalarda ele alma olanağı verebilir.

iii. Mağdur için bir çözüm yolu sağlayabilecek kararlar verme yetkisi

Bu yetki, davaların - uyulmaması durumunda mahkemeler veya ihtisas mahkemeleri yoluyla icra edilebilecek bir kararla (tazminatla ilgili tavsiyeler dahil) - çözüme kavuşturması, bulguların hüküm vermeleri için mahkemelere veya ihtisas mahkemelerine sevk edilmesi veya kendi yetki alanlarına girmeyen şikayetlerin hüküm verilmesi için uygun karar verme makamına sevk edilmesi kabiliyetini kapsamalıdır.

iv. Anlaşmazlıkların halline yönelik alternatif bir süreç yoluyla çözüm arama kabiliyeti

İnsan hakları kurumları, azınlıklara mensup şikayetçiler için -uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu oldukları sürece - müzakere, arabuluculuk veya uzlaşma gibi anlaşmazlıkların halline yönelik alternatif teknikler yoluyla bir çözüm yolu sağlayabilmelidir. Örneğin ulusal bir insan hakları kurumu, bir ihlalin meydana geldiği tespit edildikten sonra, tarafları uygun bir çözüme yönlendirebilir. Ayrıca bir insan hakları kurumu, ulusal bir azınlığa mensup bir şikayetçi adına, söz konusu kişinin haklarını ihlal etmekle suçlanan bir kamu kurumu ile müzakerelere dahil olabilir. Ulusal insan hakları kurumlarının himayesinde anlaşmazlıkların halline yönelik alternatif mekanizmalar, azınlıklara mensup şikayetçiler için bir çözüm yolu sağlayabilir, ancak bu mekanizmalar, söz konusu çözüm yoluna uyulmaması durumunda dava açılmasına engel olmamalıdır.

21 Ayrıca bkz. 20 Aralık 1993 tarih ve 48/134 sayılı BM Genel Kurulu kararıyla kabul edilen Ulusal Kurumların Statüsüne İlişkin İlkeler ve BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (2015) Kadınların adalete erişimine ilişkin genel tavsiye, paragraf 60.



3. Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişiler adli kurumlar ve ulusal insan hakları kurumları ile ilişki kurduklarında ve kovuşturmalara katıldıklarında, bunu anladıkları bir dilde (tercihen kendi dillerinde) ve kimliklerine saygı gösteren bir ortamda yapabilmelerini sağlamalıdır.

Devletler, ulusal azınlıklarda güven tesis etmek ve bu azınlıkların adalete daha doğrudan ve daha kolay erişimlerini sağlamak için, yargı ve ulusal insan hakları kurumlarında, ulusal azınlıkların kimliğine saygılı olan, mevcut uluslararası standartlara uygun şekilde işleyen ve adaletin etkili bir biçimde sağlanmasına yardımcı olan bir ortam oluşturmalıdır.

Bu konuda en önemli husus, kovuşturmalarda ulusal azınlıkların anlayabileceği bir dil kullanılacağı güvencesidir. Bu, adli işlemlerde evrensel olarak geçerli olan temel bir hukuki süreç standardıdır ve ulusal insan hakları kurumları tarafından yürütülen işlemler için de geçerli olmalıdır.²² Gerçekten de, *Ulusal Azınlıkların Dil Haklarına ilişkin Oslo Tavsiyeleri*, “[u]luslararası hukuk, kamu makamlarının, tutuklanan, suçlanan ve yargılanan tüm kişilerin kendilerine yöneltilen suçlar ve diğer tüm işlemler hakkında anladıkları bir dilde bilgilendirilmesini sağlamalarını gerektirir.” tavsiyesinde bulunmaktadır.²³ Ayrıca Oslo Tavsiyeleri “Devletlerin, başkalarının haklarına saygı gösterir ve temyiz vakaları yoluyla sağlananlar dahil olmak üzere süreçlerin bütünlüğünü sağlarken, ulusal azınlıklara mensup kişilerin hukuki süreçlerin (cezai, hukuki veya idari) tüm aşamalarında kendilerini mümkün olduğunca kendi dillerinde ifade etme [bir çevirmen aracılığıyla ifade etme dahil] hakkını temin etmelerini beklemek makuldür.” şeklinde eklemede bulunmaktadır.²⁴ Ulusal azınlıklara mensup kişiler kovuşturmalarda kendi dillerini kullanabildiklerinde, sürecin adil olduğuna ilişkin algılarının arttığını, bunun da adalet sistemine duyulan güveni desteklediğini ve çatışmaların önlenmesine katkıda bulunduğunu vurgulamak gereklidir.

Azınlık dillerinin kullanımı, ücretsiz olarak, kovuşturmalar sırasında çevirmen sağlanmasını ve yargılamada kullanılan kanıtlar dahil olmak üzere ilgili belgelerin zamanında tercüme edilmesini gerektirir. Kanunların azınlık dillerinde de mevcut olmasına ve söz konusu dillerin kovuşturmalarda kullanımını kolaylaştırmak için azınlık dillerinde ilgili ulusal kanunlarla tutarlı bir hukuk terminolojisi geliştirilmesine özel bir dikkat gösterilmelidir. Ayrıca, Oslo Tavsiyelerinde öngörüldüğü gibi, ulusal azınlıklara mensup önemli sayıda kişinin yerleşik olduğu bölgelerde, tüm kovuşturmaların söz konusu azınlıkların kendi dillerinde yapılması değerlendirilmelidir.²⁵ Azınlık topluluklarına mensup kişilerin kovuşturmalarda kendi dillerini kullanabilmelerini sağlamaya ek olarak, pratik bir bakış açısından, azınlıkların idari prosedürlerde ve mahkemeler ve ulusal insan hakları kurumları

22 Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1976) madde 14; AGİT, AGİK’in İnsani Boyutuna ilişkin Konferansın Moskova Toplantısı Belgesi (1991), madde 23.1(ii) ve İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1950) madde 6.

23 UAYK (1998) Oslo Tavsiyeleri, Tavsiye 17 için açıklayıcı not. Ayrıca bkz. İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1950) madde 5(2); Avrupa Konseyi (1994) Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme, madde 10(3) ve Avrupa Konseyi, Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme Danışma Komitesi (2012) Tematik Yorum No. 3: Çerçeve Sözleşme Kapsamında Ulusal Azınlıklara Mensup Kişilerin Dil Hakları, paragraf 59.

24 UAYK (1998) Oslo Tavsiyeleri, Tavsiye 18 için açıklayıcı not. Aynı standart, ulusal insan hakları kurumları için de geçerli olmalıdır.

25 UAYK (1998) Oslo Tavsiyeleri, Tavsiye 19.

ile iletişimlerinde kendi dillerini konuşabilmeleri de gereklidir.²⁶ Azınlıkların dilleri personel tarafından konuşulmalı ve binalardaki işaretlerde çoğunluk dillerinin yanında yer almalıdır. Formlar, kurum hakkındaki bilgiler, hukuki yardım hizmetleri ve (açılış saatleri gibi) diğer olgular, sahada ve uygun olan durumlarda çevrimiçi olarak azınlık dillerinde de sunulmalıdır.

Dil, ulusal azınlıkların gözünde mahkemelerin ve ulusal insan hakları kurumlarının meşruluğunu artırmak için çok önemli bir etkidir. Ancak, diğer endişe konuları da ele alınmalıdır. Ljubljana Kılavuz İlkelerinde “[b]ayraklar, işaretler, heykeller, anıtlar, yer ve cadde adları, anma etkinlikleri veya tatiller, tarihi yerler ve mezarlıklar gibi sembollerin kimlikle ilgili derin anlamları olabilir. Sembollerin sosyal ilişkiler üzerinde güçlü bir etkisi vardır ve kapsayıcılık ve uyumu teşvik etmenin yanı sıra, ayrılığı ve bölünmeyi teşvik etmek için de kullanılabilir.” denilmektedir.²⁷ Mahkemeler, savcılıklar ve ulusal insan hakları kurumlarında kullanılan hizmet araçlarının ve sergilenen sembollerin adaletin sağlanması için uygun olmasına ve ulusal azınlıklar açısından gereksiz yere bir dışlanma duygusu beslememesine veya ulusal azınlıkları gücendirmemesine ve gerilimleri provoke etmemesine dikkat edilmelidir. Son olarak, mahkemelerde tanıklık eden ulusal azınlıklara mensup kişilerin, kendi dini ve kültürel kimliklerine uygun kabul ettikleri bir yemin şekli seçmelerine izin verilmelidir.

26 Avrupa Konseyi (1994) Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme, madde 10(2).

27 UAYK (2012) Kılavuz İlkeleri, Tavsiye 50 için açıklayıcı not.



4. Devletler, ulusal azınlıklara hukuki desteği, adalete erişimde karşılaştıkları engelleri ele alan bir şekilde sağlamalıdır.

Sosyo-ekonomik açıdan ötekileştirilmiş veya resmi diller konusunda sınırlı bilgiye sahip olabilecek ulusal azınlıklara mensup kişiler, haklarını, kanunları, yasal prosedürü ve mahkemede kullanılan dili bilmeyebilecek veya anlamayabilecek olduklarından yardıma ihtiyaç duyabilir. Ulusal azınlıklara mensup kişiler, özellikle azınlıklara mensup kadınlar, mahkeme harçlarını veya hukuki temsil giderlerini karşılamak için yeterli mali olanaklara sahip olmayabilir. Bu kişiler, yargı kurumlarından uzakta yaşıyor olabilir, bu da dava açmalarını daha da zorlaştırabilir. Yardım olmazsa, azınlık kurumları yargıyı erişilmez, yabancı, hatta kendilerine karşı ön yargılı olarak algılayabilir. Bu tür bir algı, kendilerini bir topluluk olarak dezavantajlı hissetmelerine yol açarak Devlet ve kurumlarına ilişkin olumsuz görüşlerine katkıda bulunabilir ve çoğunluk ile olan gerilimleri potansiyel olarak artırabilir.

Ulusal azınlıkların adalete erişiminde, özellikle çatışmalarla ilgili yerlerinden edilme durumlarında karşılaştıkları engelleri ele almak için, hukuki desteklerin stratejik bir şekilde organize edilmesi gereklidir.²⁸ Devletler, bu tür stratejileri, yargıyı, savcıları, kolluk kurumlarını, ulusal insan hakları kurumlarını, baroları, hukuki yardım sağlayıcıları (hukuki destek personeli dahil), diğer sivil toplum kuruluşlarını ve ulusal azınlıkların temsilcilerini kapsayan temel paydaşlar ile işbirliği içinde geliştirmelidir. Önemli bir ilk adım, ulusal azınlıklara mensup kişiler ile istişare ederek, hukuki yardım için azınlıkların, özellikle de azınlıklara mensup kadınların ihtiyaçlarına duyarlı bir düzenleyici ve yasal çerçevenin devreye alınmasıdır. Bu tür bir çerçeve hazırlanırken, birkaç husus dikkate alınmalıdır. Bu çerçeve, ulusal azınlıklara mensup kişilerin ceza davaları, hukuk davaları ve idari davalar için hukuki hizmetlere yasal işlemlerin tüm aşamalarında ve - bir hapis cezası çekmeleri durumunda - sonrasında tercihen kendi dilleri olmak üzere anladıkları bir dilde (bir çevirmen aracılığıyla dahil) erişebilmelerini sağlamalıdır.²⁹

Ayrıca, ulusal azınlıkların mali yardıma uygunluğunu belirlemek için kullanılan mali durum araştırması yoluyla haksız bir şekilde hukuki destek dışı bırakılmamaları da önemlidir. Bu bağlamda, (sadece hukuki tavsiyelerden oluşan) birincil hukuki yardımın ücretsiz hale getirilmesi de değerlendirilmelidir. Bunun ardından, savunmasız bireylere davalarını hazırlamaları ve mahkemelerde temsil edilmeleri için hukuki destek sağlanmadan önce bir mali durum testi uygulanabilir (bazı durumlarda buna ikincil hukuki yardım adı verilmektedir). Hukuki destek, adaletin çıkarlarının gerektirmesi durumunda, bir bireyin mali durumuna bakılmaksızın da sunulmalıdır. Bu prensibin, ulusal azınlıklara mensup kişilere karşı işlenen nefret suçları vakalarında uygulanması önemli olabilir; çünkü bunun yapılması, Devletin bu suçlarla güçlü bir biçimde mücadele edilmesine verdiği önemi vurgulayacaktır.³⁰ Bu nedenle, hukukun hangi

28 Bkz. Birleşmiş Milletler (1990) Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler (Suçların Önlenmesine ve Suçlara Muameleye Dair Sekizinci Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından kabul edilmiştir); BM Genel Kurulu (2012) Ceza Adaleti Sistemlerinde Hukuki Yardıma Erişime İlişkin Prensipler ve Kılavuz İlkeler (Genel Kurul kararı 67/187, ek); Avrupa Konseyi (1978) Hukuki Yardıma ve Tavsiyelere İlişkin (78) 8 Sayılı Karar (Bakan Yardımcılarının 284üncü Toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir); Avrupa Konseyi (1976) Medeni, Ticari ve İdari Konularda Hukuki Yardıma İlişkin (76) 5 Sayılı Karar (Bakan Yardımcılarının 254üncü Toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir) ve Avrupa Konseyi (1993) Bakanlar Komitesinin Çok Yoksul Kişiler için Hukuka ve Adalete Etkili Erişime İlişkin R (93) 1 Sayılı Tavsiyesi (Bakan Yardımcılarının 484üncü Toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir).

29 Bkz. AGİT (2003) Karar No. 566 AGİT Bölgesi içindeki Roman ve Sinti Halklarının Durumlarını İyileştirmeye İlişkin Eylem Planı, paragraf 18.

30 Bkz. Birleşmiş Milletler (2013) Ceza Adaleti Sistemlerinde Hukuki Yardıma Erişime İlişkin Prensipler ve Kılavuz İlkeler, paragraf 21 ve Birleşmiş Milletler (1990) Avukatların Rolüne Dair Temel Prensipler (Suçların Önlenmesine ve Suçlara Muameleye Dair Sekizinci Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından kabul edilmiştir).

spesifik alanlarının yardım sağlama kapsamına alınacağına ilişkin verilecek karar, azınlık topluluklarına mensup kişilerin, özellikle de azınlıklara mensup kadınların ihtiyaçlarına göre değerlendirilmelidir. Son olarak, tekrarlanan mağduriyet ve ikincil mağduriyet risklerini en aza indirmek için, cinsel suçlar dahil olmak üzere ciddi suçların mağduru veya tanığı olmuş azınlık mensubu kişiler için toplumsal cinsiyete duyarlı hukuki yardım politikaları tasarlanmalı ve uygulanmalıdır (Tavsiye 7'ye bakın).³¹

Hukuki hizmetlerin arz tarafının da dikkatle düzenlenmesi gereklidir. Hukuki yardım sağlayıcılara yeterli kaynakların tahsis edilmesi gereklidir ve kalite kontrolüne yönelik veri güdümlü bir sistem de çok önemlidir. Ayrıca, hukuki yardım sağlayıcılar için davranış kuralları geliştirilmesi gereklidir; bu kurallar geçmişleri ne olursa olsun müvekkillerinin çıkarlarını korumaya yönelik hükümler içermeli ve tarafsız, bağımsız ve dürüstçe hareket etme sorumluluğunu kapsamalıdır.³² Hukuki yardım sağlayıcılarına, azınlıkların sorunları ve etnik gruplar arası ilişkiler konusunda eğitim verilmelidir. Bağlama dayalı olarak, bağımsız hukuki yardım sağlanması bir bakanlığın veya diğer bir Devlet kurumunun doğrudan sorumluluğu altında olabilir veya Devlet tarafından özel hukuk şirketleri, müstakil avukatlar veya sivil toplum örgütleri gibi dış kaynaklardan sağlanabilir.

Coğrafya, sadece mahkemelerin ülke genelindeki dağılımı için değil, özellikle ulusal azınlıklara mensup önemli sayıda kişinin uzak bölgelerde yaşama eğilimi gösterdiği Devletlerde, hukuki desteğin sağlanması için de önemlidir. Ulusal azınlıkların coğrafi izolasyonunu ele almaya yönelik inisiyatifler, yargı kurumlarına erişimi kolaylaştırmak için bu azınlık topluluklarında mahkeme irtibat bürolarının kurulmasını içerebilir. İlgili olan durumlarda, söz konusu mahkeme irtibat büroları, ulusal azınlıkların anlayabileceği bir dilde, tercihen azınlıkların kendi dillerinde iletişim kurmalıdır. Bu büroların hizmetleri şunları içerebilir: ceza, hukuk ve idari davalar için hukuki yardım sunmak; mahkemeye çıkmaları için tarafların ulaşımını sağlamak; azınlık topluluklarını etkileyen konularda hukuki bilgiler sağlamak; belge onaylarını kolaylaştırmak ve yargı ile etkileşimlerinde azınlık topluluklarını destekleyebilecek sivil toplum örgütleri ile irtibat halinde olmak. Davalara bakmak için uzak konumlardaki azınlık topluluklarını kısa süreyle ziyaret eden seyyar mahkemeler, azınlık topluluklarına mensup kişiler için adalete erişimi kolaylaştırmanın diğer bir yoludur. Azınlık topluluklarına mensup kişilerin anladıkları bir dilde, tercihen kendi dillerinde sunulan çevrimiçi mahkeme hizmetleri, bilgi teknolojilerine yeterli erişime sahip olan azınlık topluluklarının adalete erişimini kolaylaştırmak için başka bir seçenek sunmaktadır.

Ulusal azınlıkların hukuki destek talepleri, büyük ölçüde bu azınlıkların hakları, hukuk ve yargı sistemi hakkındaki bilgilerinden güç alacaktır. Ulusal azınlıklara mensup kişilere, eğitim, bilgilendirme ve toplum-temelli örgütlenme yoluyla hukuk konusundaki bilgilerini artırmaya ve hukuki sorunlarının üstesinden gelme becerileri kazandırmaya yönelik olanaklar sunulmalıdır. Bu hizmetlere ilişkin ayrıntılar, hedefe yönelik bilgilendirme kampanyaları, ulusal azınlıklar tarafından kullanılan medya kanalları ve (ilgili durumlarda) sosyal medya yoluyla (kendi dillerinde) yayılabilir. Bu süreç, özellikle azınlık toplulukları ile çalışmak üzere eğitilmiş olan ve ulusal azınlıklara mensup kişilere kendi dillerinde temel hukuki bilgileri sağlayabilecek toplum-temelli hukuk destek personeli yoluyla da yürütülebilir. Son olarak, ulusal insan hakları kurumları da, hukuki sorunlarıyla mücadele etme gücü sağlayabilecek (anladıkları bir dilde, tercihen kendi dillerinde) hukuki yardımlar ve anlaşmazlıkların halline yönelik alternatif mekanizmalar sunarak azınlıklara yardımcı olabilir.

31 Bkz. BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (2015) Kadınların adalete erişimine ilişkin genel tavsiye, paragraf 37(a).

32 Hukuki yardım sağlanmasına yönelik ilkelerden bazıları, BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (2015) Kadınların adalete erişimine ilişkin Genel Tavsiye, paragraf 37(b)'ye dahil edilmiştir.



5. Mahkemelerin, savcılıkların, kolluk kurumlarının, ceza infaz hizmetlerinin, icra kurumlarının (veya icra memurlarının) ve insan hakları kurumlarının, her düzeyde nüfusun çeşitliliğini yansıtmayı amaçlamalıdır.

Toplumun çeşitliliğinin yargı sisteminde ve ulusal insan hakları kurumlarında yansıtılmasını sağlamak,³³ azınlık toplulukları ile söz konusu kurumlar arasında güven ve ilişkiler tesis etmede, böylece çatışmaların önlenmesine katkıda bulunmada çok önemli bir etkidir. Yargı sistemi ve büyük ölçüde ulusal insan hakları kurumları, toplumun üyelerinin bu organlar ile ilişki kurmak için kendilerine yeterince güvenmeleri durumunda, Devlet gücünün en görünür ve olumlu tezahürlerinden biri olabilir. Ulusal azınlıklar ile ilgili gerilimlerin devam ettiği bölgelerde, azınlık topluluklarına mensup kişiler çoğu kez şikayetlerini kolluk kurumlarına, yargıya veya ulusal insan hakları kurumlarına taşımamaktadır, çünkü bu kurumlara güven duymamaktadır. Hatta bu kurumlardan korkmakta veya bu kurumları topluluklarına karşı ön yargılı görmek veya bağımsız olmadıklarını düşünmektedir.

Yargı sistemi ve ulusal insan hakları kurumlarındaki çeşitliliğin her düzeyde artırılması, azınlıkların duyduğu bu güven eksikliğini ele almaya yardımcı olabilir, adaleti azınlıklar için daha erişilebilir hale getirebilir, Devlet kurumlarına katılım yoluyla toplumun entegrasyonunu teşvik edebilir ve Devlete güven tesis edebilir. Yargıdaki çeşitlilik, halkın mahkemelerin adilliğine duyduğu güveni artırır, bu da çatışmalara ve radikalleşmeye karşı bir koruyucu görevi görebilir. Bu nedenlerle, yargı sisteminin ve ulusal insan hakları kurumlarının temsil edebilirliğinin artırılması bir öncelik olarak kabul edilmelidir.³⁴

Yargı sistemi ve ulusal insan hakları kurumlarında çeşitliliği sağlamak, Devlet tarafından, bu kurumları kadınlar dahil olmak üzere azınlıklara mensup kişiler için cazip bir istihdam yeri yapacak politikalar devreye almak ve uygulamak ve istihdam süreci sırasındaki ayrımcı engelleri ortadan kaldırmak için sürekli bir çaba gösterilmesini gerektirir. Önlemler, azınlıkların yargı sisteminde ve ulusal insan hakları kurumlarında sadece işe alınmasını değil, aynı zamanda bu işlerde tutulmasını ve terfi etmesini artırmayı hedeflemelidir. Bununla birlikte, yargı sistemi ile ilgili olarak, söz konusu politikaların yargı bağımsızlığı ilkesine uygun hale getirilmesi gerekecektir. Bu, “özellikle istihdama ve mesleğin icrasına ilişkin koşullar bakımından, hukukçuların bağımsızlığı kabul edilecek ve korunacaktır” ifadesini içeren 1990 Kopenhag taahhütlerine uygundur.³⁵

Ulusal azınlıklar, çeşitli nedenlerden ötürü yargı sisteminde ve ulusal insan hakları kurumlarında yetersiz temsil edilebilir. Bu nedenler arasında söz konusu kurumlarla daha önce olumsuz deneyimler yaşanması, istihdam ve terfilerde ayrımcılık, ilgili vasıfların bulunmaması, Devlet ve/veya resmi diller hakkında yeterli bilgiye sahip olmama ve bu kurumlardaki mesleki fırsatlar hakkında bilgi eksikliği yer almaktadır. Söz konusu çeşitlilik yokluğunun nedenleri her durumda farklıdır ve Devletler, azınlıkların, özellikle de azınlıklara mensup kadınların yargı sisteminde ve ulusal insan hakları kurumlarında yetersiz temsil edilmesinin nedenlerini kesin olarak anlamak için zaman ve kaynak ayırmalıdır. Ayrıştırılmış verilerin etnik köken, dil ve toplumsal cinsiyet gibi ilgili kriterlere

33 Terminoloji Notu'na bakın, sf. 41.

34 AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (DKİHB) (2010) Doğu Avrupa, Güney Kafkasya ve Orta Asya'da Yargı Bağımsızlığına ilişkin Kiev Tavsiyeleri, paragraf 24.

35 AGİT (1990) AGİK'in İnsani Boyutuna ilişkin Konferansın Kopenhag Toplantısı Belgesi, paragraf 5.13.

göre toplanması, bu çabanın düzenli ve ayrılmaz bir parçası olmalıdır ve veri koruma hususlarına gereken önem verilmelidir.³⁶ Bunun ardından, çeşitliliğin önündeki sistematik engellerle mücadele etmek ve istihdam ve terfi hedeflerine ulaşmak için özel önlemler tasarlanabilir ve uygulanabilir. Bu tür önlemlerin, yargı sistemine ve hukuk mesleğine veya ulusal insan hakları kurumlarına giriş noktasında azınlıklara yönelik standartları düşürmemesi gerektiğini vurgulamak önem taşımaktadır. Bu önlemler, çoğunluğa karşı tersine bir ayrımcılık teşkil etmemeli veya kuruluştaki genel yetkinlik seviyesini zayıflatmamalıdır. Etkili temsili teşvik etmeye yönelik önlemler aşağıdakileri içerebilir:

i. Vasıf eksikliğinin ele alınması

Hukuk veya kolluk mesleklerine erişim, ilgili durumlarda, azınlık dillerinde hukuki ve diğer ilgili müfredat sağlanarak kolaylaştırılabilir. Akademik ve hukuki vasıfların Devletler arasında karşılıklı olarak tanınması da, ulusal azınlıklara mensup ve yurt dışında okumuş olabilecek kişilerin bu mesleklere erişimini kolaylaştırabilir. Ulusal azınlıklara mensup kişilere, hukuk eğitimi almak ve polis akademisi programlarını tamamlamak için gerekli düzeye ulaşmalarına yardımcı olmak amacıyla dil eğitimini de içeren diğer kurslar ve eğitimler verilmesi, söz konusu mesleklere daha fazla erişim sağlayabilir. Diğer önlemler arasında, azınlık topluluklarına mensup hukuk öğrencilerine ücretsiz adli yardım çalışmaları ve hukuk kurumlarına yerleştirme yoluyla deneyim kazanma ve çoğunluğa mensup öğrencilere de azınlık topluluklarıyla çalışma olanakları sağlanması yer almaktadır. Azınlıklara mensup öğrencilere, özellikle de kız öğrencilere karşı ayrımcılık yapılmamasını sağlamak için, hukuk eğitimi veren kurumlar ile barolar gibi avukatlık ruhsatı verme görevi verilmiş kurumlara özel bir dikkat gösterilmelidir. Söz konusu kurumlara bu konuda eğitim verilmelidir.

ii. Azınlık topluluklarına yargı sistemindeki (ve daha genel olarak hukuk mesleğindeki) ve ulusal insan hakları kurumlarındaki istihdam olanakları konusunda bilgi vermek

Bu tür inisiyatifler, azınlık topluluklarına mensup öğrencileri bu kariyerlere yönlendirmek için yargı sisteminde ve ulusal insan hakları kurumlarında çalışan profesyonellerle okullara erişmeyi, topluluk liderleri ile birlikte bu tür inisiyatifleri desteklemeyi, ulusal azınlıklara mensup kişilerin başvuru yapmasını teşvik etmek için ilgili medyayı kullanmayı ve ulusal azınlıklara mensup gençlerin kolluk, yargı ve ulusal insan hakları kurumlarına ziyaretlerini kolaylaştırmayı içerebilir.

iii. Yargı sistemi ve ulusal insan hakları kurumlarındaki personelin istihdamında ve terfilerinde çeşitliliği artırmaya yönelik politikalar geliştirmek

Bu tür politikalar yargı bağımsızlığı ilkesine uygun olmalı ve kolluk, ceza infaz, yargı ve ulusal insan hakları kurumlarındaki istihdam ve terfi süreçlerinin liyakate ve yeteneğe dayalı olmasını sağlamalıdır.³⁷ Ayrıca istihdam ve terfi kriterleri söz konusu görev veya yargı makamı için tamamen gerekçelendirilebilir olmalı ve örneğin hakimleri - genellikle çoğunluğa mensup erkekleri kayırma eğilimi gösteren - sınırlı sayıda deneyimli avukat veya hukukçu grubundan istihdam

36 Bkz. Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (2006) 2010 Nüfus ve Konut Sayımları için Avrupa İstatistikçiler Konferansı Tavsiyeleri; Avrupa Konseyi (1981) Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (CETS No. 108); Avrupa Konseyi (1997) İstatistiksel Amaçlarla Toplanan ve İşlenen Kişisel Verilerin Korunması Konusunda Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere R 97 (18) Sayılı Tavsiyesi (30 Eylül 1997'de Bakan Yardımcılarının 602nci Toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir) ve UAYK (2012) Ljubljana Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 15 için açıklayıcı not.

37 Avrupa Konseyi (1994) Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkililiği ve Rolü Konusunda Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere R (94) 12 Sayılı Tavsiyesi (Bakan Yardımcılarının 518'inci Toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından Kabul Edilmiştir), İlke I, paragraf 2.c.

ederek azınlıklar ve azınlıklara mensup kadınlar için gereksiz engeller oluşturmamalıdır. Bu, başarılı adayların sahip olması beklenen, halkın erişimine açık ve başvuru sahipleri ile terfi için başvuran personelin değerlendirilmesi için kullanılabilecek bir dizi yetkinliğin tanımlanmasını gerektirir.³⁸ Seçim ve mülakat prosedürlerinin azınlıklara (bilhassa azınlıklara mensup kadınlara) karşı olası ön yargılar bakımından gözden geçirilmesi de bir diğer faydalı önlemdir.³⁹ Örneğin bazı ülkeler, hakimleri seçmek için seçme sınavları kullanılmasının, kadın adaylar için istihdamın hukuk mesleğindeki deneyime dayandırılmasından daha adil olduğunu belirtmiştir.

Bir seçim veya terfi süreci sırasında belirli grupların üyelerinin doldurması için yer tahsis edilmesi uygulaması anlamına gelen kotalar, azınlıkların yargı ve ulusal insan hakları kurumlarına katılımını artırmak için diğer bir politika seçeneğidir. Ancak kotaların kullanılması, adaletsizlik ve standartların düşürülmesi şikayetlerine yol açabilir.⁴⁰ Bununla birlikte kotalar, geçiş dönemleri için ve yargı sistemi ve ulusal insan hakları kurumlarında kapsamlı reformlar yapılması (örneğin, çatışma sonrası ortamlarda) bağlamında uygundur. Kotalar, bu gibi durumlarda, en baştan itibaren temsil edebilirlik amacına ulaşılmasına yardımcı olur, böylece yeni kurumların meşruiyetini artırır.

Yukarıda belirtilen hususlara ek olarak, yargı makamları için istihdamın yanı sıra yargı sistemi içindeki terfiler, bağımsız bir seçim kurulunun ve hükümetten bağımsız bir daimi yargı denetim organının himayesinde, serbest rekabet yoluyla gerçekleştirilmelidir. Yargı makamlarında bulunan kişilerin yanı sıra ilgili hukukçular ve uzmanlar, seçim ve terfi süreçlerine dahil edilmelidir.⁴¹ Azınlıkların ve azınlıklara mensup kadınların istihdam ve terfi olanaklarını artırmaya yönelik politikalar, yargı bağımsızlığına tam olarak uymalı ve temel liyakat kriteri pahasına gerçekleştirilmemelidir.⁴² Azınlık topluluklarına mensup adayların tercih edilmesinden oluşan pozitif etki, adayların eşit liyakate sahip olduğu durumlarda uygundur.

iv. Azınlık topluluklarına mensup personeli yargı sisteminde ve ulusal insan hakları kurumlarında tutmaya yönelik politikaları devreye almak

Bağımsızlık, adillik ve şeffaflık ile desteklenen istihdam ve terfi politikalarının, yargı sistemi ve ulusal insan hakları kurumlarındaki çeşitliliği zaman içerisinde artırması gereklidir. Bununla birlikte, çeşitliliği benimseyen ve azınlıklara mensup kadınlar dahil olmak üzere azınlıklara mensup kişileri sıcak bir şekilde karşılayan bir çalışma ortamının teşvik edilmesine de dikkat edilmelidir. Bu başarılmadığı sürece, ulusal azınlıkların söz konusu kurumlardaki işlerinde kalmamalarına yol açacak önemli bir risk mevcuttur. Örneğin, iş yerindeki ayrımcı uygulamaları durdurmak ve bu tür uygulamalar söz konusu olduğunda yaptırımlar uygulamak için adımlar atılmalı ve insan hakları standartları ile uyumlu olduklarında kıyafet, dil, beslenme şekli ve din konularında azınlık topluluklarına saygı gösterilmelidir. Tavsiye 4'te ele alındığı gibi, polis karakolları, hapis-haneler, mahkemeler, savcılık büroları, kolluk kurumları ve ulusal insan hakları kurumlarında

38 AGİT DKİHB (2010) Doğu Avrupa, Güney Kafkasya ve Orta Asya'da Yargı Bağımsızlığına ilişkin Kiev Tavsiyeleri, paragraf 21 ila 23.

39 BM İnsan Hakları Konseyi (2013) Yargı, jüri üyeleri ve bilirkişilerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ve avukatların bağımsızlığına ilişkin 23/6 sayılı Karar, paragraf 2.

40 Avrupa Konseyi, Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme Danışma Komitesi (2008) Ulusal Azınlıklara Mensup Kişilerin Kültürel, Sosyal ve Ekonomik Yaşama ve Kamu İşlerine Etkili Katılımına Dair Yorum, paragraf 122 ve 123.

41 Avrupa Konseyinin Venedik Komisyonu (2007) Yargı Atamaları (Venedik Komisyonu tarafından 70'inci Genel Kurulunda kabul edilen rapor), paragraf 27-31.

42 Avrupa Konseyinin Venedik Komisyonu (2007) Yargı Atamaları (Venedik Komisyonu tarafından 70'inci Genel Kurulunda kabul edilen rapor), paragraf 37.

kullanılan hizmet araçlarının yanı sıra sergilenen tasvirler, amblemler, bayraklar ve diğer semboller adaletin sağlanması için uygun olmalı ve bu kuruluşlarda istihdam edilmiş ulusal azınlıklara mensup kişileri gücendirmemeli ve bu kişilerle gerilimleri provoke etmemelidir. Kuruluşun yönetimi tarafından desteklenen iş yerinde eşit muamele, yol göstericilik inisiyatifleri, mesleki gelişime yönelik fırsatlar ve etkili iç şikayet mekanizmaları, ulusal azınlıkların kendilerini saygı duyulduğunu ve kabul gördüklerini hissetmelerini sağlamaya önemli bir katkıda bulunacaktır.

Yukarıda öngörülen önlemler çoğu kez yargı sisteminin, hatta belki de ulusal insan hakları kurumlarının kurumsal kültüründe bir değişimi gerektirecek ve çok kültürlü ve hizmet odaklı kurumların geliştirilmesini zorunlu kılacaktır. Liderlik, sürekli çaba, becerikli yönetim ve uygun çeşitlilik eğitimleri, bu tür bir değişimin olumlu ve sürdürülebilir olmasını ve tüm topluluklarda güven tesis etmeye katkıda bulunmasını sağlamak için temel bileşenlerdir. Son olarak, yargı sistemi ve ulusal insan hakları kurumlarında çeşitlilik hedeflerine ulaşmaya yönelik ilerlemeyi ölçmek için, verilerin korunmasına ve kendini tanımlama hakkına gereken özen gösterilerek ayrıştırılmış veriler toplanmalıdır.



6. Devletler, ulusal azınlıkların adalete erişimini kolaylaştırmak için, kolluk kurumlarının azınlık topluluklarında güven tesis etmek için çalışmalarını ve kanunları tarafsız ve ayrımcı olmayan, önyargı ve toplum cinsiyet yanlılığı içermeyen bir şekilde icra etmelerini sağlamalıdır.

Polis, bir olayı veya suçu ihbar etmek isteyen kişiler için genellikle ilk irtibat noktasıdır. Bu itibarla polis, ceza adaleti sistemine bir giriş noktası sağlar ve polis memurları, azınlık topluluklarına mensup kişilerin adalete erişiminin kolaylaştırılmasında önemli aktörlerdir. Ancak, ulusal bir azınlığa mensup kişilerin tutuklama, sorgulama ve gözaltı sırasında orantısız bir şekilde kötü muamele mağduru olmaları durumunda, azınlık toplulukları kolluk kurumlarından korkacak, bunlara güvenmeyecek ve bunlardan uzak duracaktır. Bu gibi durumlarda, azınlık topluluklarına karşı işlenen suçlar ya ihbar edilmeyecek ya da adil ve titiz bir şekilde soruşturulmayacak, dolayısıyla bu da kovuşturmaların başarısız olmasına yol açacaktır. Bu tür durumlar, kolluk kurumları ile azınlık toplulukları arasındaki gerilimleri önemli ölçüde artırabilir.

Çok Etnik Gruplu Toplumlarda Kolluk Uygulamalarına ilişkin Tavsiyeler adlı yayında, “çok etnik gruplu toplumlardaki iyi kolluk uygulamaları, polis ile azınlıklar arasındaki düzenli iletişim ve pratik işbirliği üzerine inşa edilmiş bir güven ve itimat ilişkisinin oluşturulmasına bağlıdır. [...] Demokratik bir toplumda etkili kolluk uygulamaları korkuya değil, rızaya dayanmalıdır.” denilmektedir.⁴³ Kolluk kurumlarının toplumun çeşitliliğini yansıtmalarının, günlük işlerinde azınlık topluluklarıyla iletişim ve işbirliği kurmalarının ve kanunları tarafsız ve ayrımcı olmayan bir şekilde icra etmelerinin sağlanması, azınlıklar ile bir güven ilişkisinin geliştirilmesi için çok önemlidir. Bu tür bir ilişki, birkaç nedenden dolayı faydalıdır. Azınlık toplulukları, şikayetlerine karşılık veren, güvenliklerinden endişe duyan ve adalete erişimlerini kolaylaştıran kolluk kurumlarından faydalanır. Buna karşılık, kolluk kurumları günlük işlerinde azınlık topluluklarının işbirliğine güvenebilecekleri için, kolluk uygulamaları daha etkili bir hale gelir. Bu işbirliği aynı zamanda kolluk kurumlarının suçu önleme kabiliyetini de artırır. Toplumlar daha iyi entegre olduğunda, kolluk uygulamaları daha etkili olduğunda ve topluluklar barış içinde birlikte yaşadıklarında Devletler de bundan fayda görür.

Toplum destekli kolluk uygulamaların temel ilkelerinden bir olan ulusal azınlıklarla bir güven ilişkisi kurulması, kolluk kurumlarının bu azınlıklarla iletişim ve işbirliği kurma kabiliyetine ve isteğine dayanır. Polis akademilerinde verilen kurslar ve daha sonraki hizmet için eğitim kursları, toplum destekli kolluk uygulamaları, insan hakları (ayrımcılık yapmama mevzuatı dahil) ve kültürler arası iletişim gibi konuları kapsamalıdır. İlgili durumlarda, azınlıklar ile etkili iletişim, azınlık topluluklarına mensup kişilerin veya anladıkları bir dili, tercihen kendi dillerini konuşan çevirmenlerin istihdam edilmesini gerektirir. Ayrıca, azınlık topluluklarıyla iletişim kurmak için, anladıkları bir dilde, tercihen kendi dillerinde bilgi iletmek üzere broşürlerin, medyadaki yayınların ve sosyal medyadaki paylaşımların kullanılması gibi protokoller ve yöntemler geliştirilmesi de gereklidir. Azınlık topluluklarıyla diğer ilişki kurma biçimleri kişisel temasları ve diyalogu içerir, örneğin: kolluk memurları ile özel amaçlı halk toplantıları, topluluktaki kolluk uygulamalarını tartışmak için düzenli topluluk forumları, topluluğun güvenliği ile ilgili spesifik konularda seminerler ve ulusal azınlıklara irtibat görevlileri atanması.

43 UAYK (2006) Çok Etnik Gruplu Toplumlarda Kolluk Uygulamalarına ilişkin Tavsiyeler, giriş ve Tavsiye 12 için açıklayıcı not.

Kolluk kurumları, azınlık topluluklarıyla bir güven ilişkisi geliştirilmesinden, bu topluluklara mensup bireylerden elde edilen bilgi ve kanıtlarla önemli bir fayda sağlayabilir. Azınlıkları etnik nefretten kaynaklanan suçları ihbar etmeye teşvik etmek ve bu şikayetlerin peşini bırakmamak, azınlık topluluklarına adaletin erişilebilir olduğu gösterir. Şikayetlerinin profesyonel bir biçimde, titizlikle ve gereken özen gösterilerek ele alınacağını bilmeleri durumunda, ulusal azınlıklara mensup kişilerin öne çıkarak suçları ihbar etmeleri daha olasıdır; bunun yan ürünü de kolluk kurumlarına bilgi ve kanıt sağlamaları olacaktır.⁴⁴ Kolluk kurumlarının ve toplulukların yaşadıkları yerleri daha güvenli ve suçtan arı kılmak için birlikte çalıştıkları yerlerde, (topluluk güvenlik programları gibi) suç önleme stratejileri, azınlık topluluklarını kolluk kurumları ile işbirliği yapmaya teşvik etmenin bir başka yoludur. Bu tür stratejiler, ulusal azınlıklara mensup kişilere karşı suç, özellikle de nefret suçları işlenmesinin altında yatan nedenlerin anlaşılması ile desteklenmelidir.

Polisin ve diğer güvenlik güçlerinin operasyonlarını ve soruşturmalarını yapma şeklinin, bu kurumların ulusal azınlıklar tarafından nasıl algılandığı üzerinde çok önemli bir etkisi vardır. Kolluk kurumları, nefret suçlarının soruşturulmasına öncelik vermeye ve azınlıklara mensup mağdurlarla ilgili tüm vakaları titizlikle ve tarafsız bir biçimde takip etmeye ek olarak, yerine getirmeleri gereken görev için uygun sayıda memur görevlendirmek (kadınları içeren karma ekipler içindeki azınlıklara mensup memurlar dahil) ve ulusal azınlıkları gereksiz yere kışkırtan, korkutan veya zarar veren silahlar ve taktikler kullanmamaya özen göstermek gibi bir dizi hususu da operasyonel planlamalarına dahil etmelidir. Keyfi tutuklamalar, yasa dışı gözaltılar, durdurup arama uygulamaları, azınlık topluluklarının bulunduğu bölgelerdeki taciz edici kapsamlı arama operasyonları, bireysel davranışları yerine görünümeleri veya haklarındaki klişeler (yani yasaları farklı etnik gruplar için farklı uygulama) nedeniyle ulusal azınlıklara mensup kişileri hedef alan kontrol noktaları ve araç denetimleri gibi uygulamaların hepsi, azınlıklar ile kolluk kurumları arasındaki ilişkiler için son derece zarar vericidir ve bunlara son verilmesi gereklidir. Öncelikli bir konu olarak, eşit muamele ilkesine dayanan ve uluslararası kolluk uygulaması standartlarını entegre eden profesyonel standartlar ve operasyonel politikalar geliştirilmeli ve ulusal azınlıklara mensup kişiler dahil olmak üzere vatandaşları kolluk kurumları tarafından gerçekleştirilen ihlalleri ihbar etmeye teşvik etmek için titiz bir şikayet prosedürü devreye alınmalıdır.

44 Örneğin bkz. AGİT (2003) Karar No. 566 AGİT Bölgesi içindeki Roman ve Sinti Halklarının Durumlarını İyileştirmeye İlişkin Eylem Planı, paragraf 26 ila 31.



7. Mağdur destek hizmetleri ve tanık koruma önlemleri, ulusal azınlıklara mensup kişilerin ve özellikle bu azınlıklara mensup kadınların ihtiyaçlarına duyarlı olmalıdır.

Devletlerin, azınlıklara mensup suç mağdurlarına yardım sağlarken, ulusal azınlıklara mensup kişilerin ihtiyaçlarını dikkate almaları gereklidir.⁴⁵ Kolluk Uygulamalarına İlişkin Tavsiyelerde “Devletlerin, mağdur destek hizmetlerini yerel olarak sunabilen ulusal yapılar ve tüm etnik gruplar için erişilebilir ve bu grupların ihtiyaçlarına uygun olan hizmetler oluşturması gereklidir.” denilmektedir.⁴⁶ Bu, azınlıklara mensup mağdurlar, özellikle de nefret suçlarının mağdurları, kolluk kurumlarıyla yaşadıkları olumsuz deneyim geçmişi, yargı sistemine güven duymamaları veya kendi hakları ve genel olarak ceza adaleti sistemi hakkında bilgi sahibi olmamaları nedeniyle suçları ihbar etme konusunda isteksiz olabileceğinden özellikle önemlidir. Ayrıca azınlıklara mensup mağdurlar, işlenen suçların (bilhassa cinsel suçların) etnik kimlikleri ve toplumsal cinsiyetleri nedeniyle titiz bir şekilde soruşturulmayacağı ve kovuşturulmayacağı, failerin misillemede bulunmaları korkusu veya soruşturmanın kendileri, aileleri ve toplumları üzerine çekeceği dikkat yüzünden hissettikleri tedirginlik konularında endişe duyabilir. Son olarak, ulusal azınlıkların kolluk kurumlarında ve yargıda temsil edilmemesi, özellikle yaratabileceği dil engelleri ve kültürel çeşitliliğe karşı duyarsızlık nedeniyle yargı sistemine başvurma konusunda güçlü bir caydırıcı olabilir (Tavsiye 5’e bakın).

Yargı sistemi, azınlıklara mensup mağdurlara, bu kişilere güç veren ve adalete erişimlerini kolaylaştıran bir şekilde muamele etmelidir. Devletler, bunu yaparak, hukukun üstünlüğüne ve ayrımcılık olmaksızın bireysel haklara bağlılıklarını gösterir. Bu da toplumun entegrasyonuna ve çatışmaların önlenmesine katkıda bulunacaktır. Polis, çoğu kez suç mağdurlarının ziyaret ettiği ilk Devlet kurumudur (ancak bazı mağdurlar, mevcut olan yerlerde, polisle Devlet destekli ücretsiz bir yardım hattı yoluyla irtibata geçmeyi tercih edebilir). Mağdurlar, bir suçu ihbar ettikleri sırada duygusal olarak stres altında, fiziksel olarak kötü, hangi yolu izleyecekleri konusunda kararsız ve acil yardım ihtiyacı içinde olabilir. Kolluk kurumlarının, bir ceza soruşturması başlatmaya ek olarak, mağdurun ihtiyaçlarını değerlendirmeleri ve gerekli koruma önlemlerini belirlemeleri gereklidir.⁴⁷ Ayrıca kolluk kurumları, azınlıklara mensup mağdurlara hemen destek sağlamalı ve bu kişileri sivil toplum örgütleri - özellikle ulusal azınlıklara mensup kişilere yardımcı olma konusunda uzmanlaşmış örgütler - dahil olmak üzere diğer ilgili kurumlara yönlendirmelidir. Azınlıklara mensup mağdurlara, bir suçun hemen ardından ve kovuşturmalar boyunca (gerekirse, muhtemelen kovuşturmalar sonrasında da) hizmetler sunulmalıdır; bu hizmetler tıbbi bakımı, psikolojik danışmanlığı, maddi desteği, sosyal bakımı ve hukuki desteği içerebilir.

45 Bkz. BM Genel Kurulu (1985) Suç ve Yetkinin Kötüye Kullanılması Mağdurları için Temel Adalet İlkeleri Bildirgesi (A/RES/40/34, 96’ncı genel toplantı); Avrupa Konseyi (1985) Ceza Hukuku ve Muhakemesi Çerçevesinde Mağdurun Konumuna ilişkin R (85) 11 sayılı Tavsiye (Bakan Yardımcılarının 387’nci Toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir); Avrupa Konseyi (2006) Suç Mağdurlarına Yardıma ilişkin Rec (2006) 8 sayılı Tavsiye (14 Haziran 2006’da Bakan Yardımcılarının 967’nci Toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir); Avrupa Konseyi (2011) Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Sözleşme (CETS No.210) ve Avrupa Birliği (2012) Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunması Konusunda Minimum Standartlar Getiren 2012/29/EU sayılı Direktif.

46 UAYK (2006) Kolluk Uygulamalarına ilişkin Tavsiyeler, Tavsiye 20 için açıklayıcı not.

47 Bkz. AB (2012) Suç mağdurlarının hakları, desteklenmesi ve korunması konusunda minimum standartlar getiren ve 2001/220/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararının yerine geçen 2012/29/EU sayılı Direktif.

Kolluk Uygulamalarına İlişkin Tavsiyelerde “polis, bu mağdur destek görevlerini, hem mağdurun güvenliği hem de mağdurun polise duyduğu güvenin korunması için etkili bir şekilde yerine getirmesi esastır. Polisin bu güveni koruması gereklidir, bu sayede mağdurlar davalarının soruşturulması için bilgi vermeye ve ayrıca mahkemede tanıklık etmeye istekli olacaktır.” denilmektedir.⁴⁸ Azınlıklara mensup mağdurların ifade vermeleri söz konusu olabileceğinden, kolluk kurumlarının bu kişilere koruma sağlaması da gerekli olabilir. Bir suçu ihbar etmek için öne çıkmaları nedeniyle güvenliklerine yönelik bir tehdit olması durumunda da koruma gereklidir. Bu bağlamda Devletler, bir mağdurdan veya bir mağdurla ilgili olarak alınan bilgilerin üçüncü bir tarafa ifşa edilmesini düzenleyen açık standartlar kabul etmelidir.

Ayrıca Devletler, cinsel ve aile içi şiddet gibi suçların mağdurları için uzmanlaşmış merkezler kurmalı ve bu merkezlere erişimi kolaylaştırmalıdır.

Azınlıklara mensup mağdurlar, kolluk kurumlarının bu mağdurların bakış açılarını dikkate alma veya bu kişileri - bir suçu ihbar etmeleri nedeniyle misillemeye uğramaları dahil olmak üzere - tekrarlanan mağduriyete karşı koruma konusunda isteksiz olduklarını hissedersen, bu mağdurların polise ve daha genel olarak yargı sistemine duydukları güven azalacak ve mağdurlar, adaletin erişilmez olduğu hissine kapılacaktır. Etnik nefretten kaynaklanan suçların sadece azınlık topluluklarına mensup kişilere karşı değil, bu toplulukların tamamına karşı da işlenebileceğinin belirtilmesi önemlidir. Bu durumda kolluk kurumları, destek ve koruma önlemlerini, toplulukların tamamını kapsayabilmelerini sağlayacak şekilde uyarlamalıdır. Kolluk görevlileri, tekrarlanan mağduriyet riskine ek olarak, azınlıklara mensup mağdurların, özellikle de kadın mağdurların, yargı sisteminin ve bireylerin bu mağdurlara karşı işlenen suçlara verdikleri karşılıklar yoluyla ikincil mağduriyete maruz kalabilecekleri gerçeğine duyarlı olmalıdır. Polis memurları, avukatlar, hakimler ve savcılar, mağdurun bakış açısının yanı sıra bireysel azınlıklara veya bunların topluluklarına yönelik suçların işlendiği bağlamı da her zaman dikkate almalıdır.

Ceza kovuşturmaları sırasında, ulusal azınlıklara mensup kişiler tanıklık etmeye çağrılabilir. Tanıklık eden azınlık mensupları, kendilerini ve ailelerini misilleme riski altına sokabilir ve mahkeme öncesinde, sırasında ve sonrasında koruma ihtiyacı duyabilir. Tanıklar ve aileleri polis korumasına ihtiyaç duyabilir, hatta adres değiştirmelerini de içerebilecek tanık koruma programlarına girebilir. Azınlık topluluklarına mensup tanıklar için tatmin edici bir koruma seviyesi sağlanması, bu toplulukların özgün sosyo-ekonomik, kültürel ve dil şartları dikkate alındığında özellikle zor olabilir. Örneğin, azınlık topluluklarıyla ilişkili dışa dönük kültürel ve dini sembollere saygı ile aslen söz konusu topluluğa mensup tanıkların kimliklerinin korunması ihtiyacı arasında bir denge kurulması gereklidir. Devletler, adalet arayışının engellenmesini önlemek amacıyla, azınlık topluluklarına mensup tanıkların korunmasıyla ilgili zorlukları ele almak için mümkün olan her çabayı göstermelidir.

48 UAYK (2006) Kolluk Uygulamalarına ilişkin Tavsiyeler, Tavsiye 20 için açıklayıcı not.



8. Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişileri etkileyen mahkeme emirleri ve kararlarının etkili ve tarafsız bir biçimde ve makul bir süre içinde icra edilmesini sağlamalıdır.

Yargı kararlarının etkili bir şekilde icra edilmesi, ulusal azınlıklar dahil olmak üzere toplumun tüm mensupları için adalete erişimin ayrılmaz bir bileşenidir.⁴⁹ Yargı kararlarının icra edilmesi, toplumsal cinsiyetleri, azınlık olarak statüleri veya her ikisi nedeniyle suç mağduru olma veya ayrımcılıktan etkilenme riskleri daha yüksek olan bireylerle ilgili davalarda özellikle önemlidir. Ayrıca, yargı kararlarının etkili bir şekilde icra edilmesi, mülkiyet hakkı dahil olmak üzere azınlık topluluklarına mensup kişilerin haklarını korumak ve bu kişilerin güvenliğini sağlamak çok önemlidir. Kararların icra edilmemesi, mülklerin yasal sahiplerine iade edilmediği, hüküm giymiş kişilerin hapse konmadığı ve kurbanları için bir tehdit oluşturmayı sürdürdüğü veya davacıların ayrımcılığa maruz kalmaya devam ettiği durumlara yol açabilir.

Ulusal azınlıkları etkileyen adli kararların icrasının seçici, gecikmiş veya tamamen namevcut olması durumunda, azınlık topluluklarına mensup kişilerin adalete erişimin kendileri için zor elde edilir olduğu sonucuna ulaşmaları muhtemeldir. Sonuç olarak, bu kişilerin yargıya ve Devlete olan güveni zedeleneyecektir. Öte yandan, yargı kararları ve mahkeme emirlerinin etkili bir şekilde icra edilmesi, Devletin hukukun üstünlüğünü ve bireysel hakları ayırım yapmaksızın savunmaya olan bağlılığını gösterir. Bu, gerek ceza, gerek medeni, gerekse idari olsun, mahkemelerin verdiği ve ulusal azınlıklara mensup kişileri etkileyen tüm emirlerin ve kararların, bu kişilerin anladığı bir dilde, tercihen kendi dillerinde verildiği ve ayrıca bu emir ve kararlara saygı duyulduğu ve bunların ayırım yapılmaksızın ve makul bir süre içinde icra edildiği anlamına gelir.

Kolluk kurumları ve ceza infaz hizmetleri, (arama emirleri veya tutukluluk hali kararları gibi) cezai konulardaki yargı kararlarının icra edilmesinde temel aktörlerdir. Yargı kararlarını ve mahkeme emirlerini profesyonel bir şekilde, makul bir süre içinde ve ayrımcılık yapmadan icra etmeleri gereklidir. Buna ek olarak, şahsi alacaklar veya amme alacakları gibi medeni ve idari konularla ilgili yargı kararlarının icra edilmesini sağlamak için icra kurumları da (veya icra memurları) gereklidir. Kolluk kurumları, yargı ve ceza infaz hizmetleri gibi icra kurumlarının da, özellikle mahkemelerin kararlarının icrasına ilave meşruiyet katmak için nüfusun çeşitliliğini yansıtmaları gereklidir (Tavsiye 5'e bakın).

49 Bkz. Avrupa Konseyi (2003) İcraya İlişkin Rec(2003)17 sayılı Tavsiye (Bakan Yardımcılarının 851'inci Toplantısında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir); Avrupa Konseyi (2009) Avrupa Konseyinin İcraya İlişkin Mevcut Tavsiyesinin Daha İyi Uygulanmasına Yönelik Kılavuz İlkeler (14'üncü Genel Toplantısında CEPEJ tarafından kabul edilmiştir) ve Avrupa Konseyi, Avrupa Hakimleri Danışma Konseyi (2010) Yargı kararlarının icra edilmesinde hakimlerin rolüne dair 13 sayılı görüş.



9. Devletler, ulusal azınlıklara mensup olan ve gözaltında veya hapiste bulunan kişilere insani bir biçimde ve kimliklerine saygı gösterilerek muamele edilmesini sağlamalıdır.

Toplumun tümüne benzer şekilde, azınlıklara mensup kişilere gözaltında veya hapiste geçirdikleri süre içinde uygulanan muamelenin, bu kişilerin haklarını savunup savunmadığı, adalete erişip erişemediği ve ilgili durumlarda, hapisten salıverildikten sonra ıslah olup olmadıkları üzerinde önemli bir etkisi olabilir.⁵⁰ Devletler, azınlık topluluklarına mensup kişilere, gözaltında veya hapiste oldukları zamanlarda daha sert muamele görmek üzere ayırım yapılmamasını sağlamalıdır. Bu kişiler, gereksiz yere uzun süreler boyunca polis tarafından gözaltında tutulmamalı veya tutuklu yargılanmamalıdır. Bu kişiler, keyfi veya toplu tutuklamalara veya - itiraf almak için yapılanlar dahil olmak üzere - işkenceye ve diğer insanlık dışı muamelelere tabi tutulmamalıdır. Devletler, bu kişilerin salıverilmelerini, daha hafif bir ceza almalarını veya daha iyi tutukluluk koşullarına sahip olmalarını sağlamak için ailelerine şantaj yapılmamasını ve bu kişilerin avukatlarının fiziksel olarak saldırıya uğramamasını, korkutulmamasını veya tutuklanmamasını sağlamalıdır. Hapishane personelinin veya diğer mahpusların azınlık topluluklarına mensup mahpuslara karşı gösterdiği ayrımcı ve taciz edici davranışlar da adaleti sağlamaktan kaçınma anlamına gelir. Ayrıca, azınlık toplulukları arasında derin bir adaletsizlik hissini körükleyebilir. Kötü muamele, suistimale uğrayan bireyler ve mensubu oldukları topluluklar açısından yabancılaşmayı artırabilir. Bilhassa azınlık toplulukları, kolluk kurumları ve ceza infaz hizmetlerinin kendilerine kötü muamele etmesini Devletin görmezden geldiğine, hatta bunu onayladığına inanmaya başlarsa, çatışma riskini artırır.

Hapishanelerin ve (daha az ölçüde) polis nezaretinin kapalı ortamı, ulusal azınlıkların genel olarak toplumda zaten karşılaşmış olabilecekleri ayrımcılığı ve damgalanmayı artırabilir. Azınlıklara mensup kadınlar, bir azınlık topluluğuna mensup olmaları ve toplumsal cinsiyetleri nedeniyle özellikle risk altında olabilir. Genel olarak, ulusal azınlıklara mensup kişiler, hapiste veya gözaltında iken aşağıdakilerden birine veya bunların bir bileşimine maruz kalma riski altındadır: diğer gruplara kıyasla daha kötü muamele veya koşullar; bu kişilerle anladıkları bir dilde, tercihen kendi dillerinde iletişim kurma konusunda bir isteksizlik; uluslararası insan hakları standartlarına uygun olduklarında bile dini ve kültürel alışkanlıklara saygı göstermeme; fiziksel ve psikolojik taciz; artırılmış arama ve sorgu prosedürleri; sistematik olarak (hücre hapsi gibi) daha yüksek güvenlik düzenlemelerinde sınıflandırma ve hapishanelerde haksız disiplin cezaları. Devletler, azınlık topluluklarına mensup tutuklu ve hükümlülerin adalete erişimlerinin sağlanmasına ve tutukluluk veya hapis nedenlerinin yanı sıra gözaltında iken gördükleri muameleye bir mahkeme veya ulusal insan hakları kurumu nezdinde etkili bir şekilde itiraz edilebilmesine yönelik önlemler devreye almalıdır. Devletler ayrıca hapishane nüfusu hakkında ayrıştırılmış veriler toplamalı ve gerekirse azınlıkların hapishanelerde aşırı ölçüde temsil edilmesinin nedenlerini anlamak için kaynaklar ayırmalıdır.⁵¹

Devletler, ulusal azınlıklara mensup kişilerin tutukluluk ve hapis koşullarının aşağıdaki standartlara uygun olmasını sağlamalıdır:

50 Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1976), madde 10.1.

51 Dipnot 29'a bakın.

i. Kolluk kurumları tarafından tutukluluk hali

Devletler, azınlık topluluklarına mensup kişiler kolluk kurumları tarafından tutuklandığında temel standartların düşmemesini sağlamalıdır. Tutukevlerinin ulusal insan hakları kurumları, sivil toplum kuruluşları, ulusal önleme mekanizmaları ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) gibi bağımsız organlar tarafından izlenmesi teşvik edilmelidir. Tutuklanan azınlık topluluklarına mensup kişiler hakları, tutuklanma sebepleri ve kendilerine isnat edilen suçlar konularında anladıkları bir dilde, tercihen kendi dillerinde derhal bilgilendirilmelidir. Bu kişiler bir avukat ve bir doktora erişebilmeli ve tutuklandıklarını kendi tercih ettikleri üçüncü bir şahsa bildirmelerine izin verilmelidir. Tutuklanan her kişi için, tutuklulukla ilgili tüm hususları ve tutukluluk sırasında yapılan işlemleri içeren bir kayıt tutulmalıdır.

Tutukluluk sırasındaki sorgulamalar kanunlara ve mevcut yönetmeliklere uygun olarak yapılmalı ve azınlık topluluklarına mensup kişilerin kültürel ve dini alışkanlıklarına saygılı olunmalıdır. Azınlıklara mensup tutuklular, azınlıklara mensup memurların huzurunda sorgulanmalı ve azınlıklara mensup kadınlar sorgulanırken kadın memurlar hazır bulunmalıdır. Memurlar, ulusal azınlıklara mensup kişiler sorgulanırken bu kişilerin anladığı bir dil veya bir çevirmen kullanmalıdır. Sorgulamaların izin verilen uzunluğuna, sorgulamalar arasındaki dinlenmeler ile sorgulamalar sırasındaki molalara ve sorgulamaların yapılabileceği yerlerin niteliğine ilişkin standartlar ulusal azınlıklar için düşürülmemeli ve sorgulamayı yapan memurların kimliklerini belirtme zorunluluğu geçerliliğini korumalıdır. Sorgulamaların elektronik olarak kaydedilmesi, kötü muameleye karşı ilave bir koruma olarak teşvik edilmelidir. Azınlıklara mensup kişiler için sağlanan tutukevlerinin standartları, diğer topluluklara mensup kişilere sağlanandan daha düşük olmamalıdır.

ii. Hapis

Ulusal azınlıklara mensup kişilerin ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması (Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin gerektirdiği gibi) özellikle zor olabilir; çünkü bu kişiler, aldıkları hapis cezası nedeniyle daha fazla ayrımcılığa uğrama ve damgalanma riski altındadır.⁵² Azınlık topluluklarına mensup mahpuslara her zaman onurlarına yakışır bir şekilde ve kimliklerine saygı gösterilerek muamele edilmelidir; ayrıca Devletler, sosyal uyumu desteklemeye yönelik bir araç olarak bu kişilerin ıslahını kolaylaştırmak için hapishane politikasına ilişkin politikaları devreye almalıdır.

Mahpuslara yönelik uluslararası standartlara dayanan ve ayrımcı olmayan hapishane kuralları tasarlanmalı ve hapishane yönetimi tarafından personele ve tüm mahpuslara iletilmelidir.⁵³ Bu, söz konusu kural ve yönetmeliklerin bir kopyası tüm mahpuslara verilerek ve azınlıklara mensup mahpuslara anladıkları bir dilde, tercihen kendi dillerinde verilmesi sağlanarak yapılabilir. Azınlık topluluklarına mensup erkek ve kadın mahpusların ihtiyaçlarına daha duyarlı olmalarını sağlamak için, ceza infaz personeline de eğitim verilmelidir. Ayrıca bu personel, azınlıklara mensup mahpuslar ile anladıkları bir dilde, tercihen kendi dillerinde iletişim kurabilmelidir. Buna ek olarak, ceza infaz personeli, toplumun çeşitliliğini yansıtmak için azınlıklara mensup çalışanları da içermelidir (Kural 5'e bakın).

52 Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1976), madde 10.3.

53 Aynı zamanda Nelson Mandela Kuralları olarak da bilinir; tüm mahpuslara muameleye ilişkin uluslararası standartlar, Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarında (2015) yer almaktadır. Ayrıca, 1955 yılında Cenevre'de yapılan Suçların Önlenmesine ve Suçlulara Muameleye Dair Birinci Birleşmiş Milletler Kongresi tarafından kabul edilen ve Ekonomik ve Sosyal Konseyin 31 Temmuz 1957 tarih ve 663 C (XXIV) sayılı ve 13 Mayıs 1977 tarih ve 2076 (LXII) sayılı kararları ile onaylanan Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarına bakın.

Bağımsız kurumlar (ulusal insan hakları kurumları, sivil toplum kuruluşları, ulusal önleme mekanizmaları ve ICRC gibi), hapishane ortamlarındaki olası ayrımcılık eylemlerinin sürekli olarak izlenmesini sağlamalıdır ve azınlıklara mensup mahpuslar için bir şikayet mekanizması mevcut olmalıdır.

Mahpuslara anladıkları bir dilde, tercihen kendi dillerinde hukuki destek sağlanmalıdır. Azınlıklara mensup mahpuslar dahil olmak üzere tüm mahpuslara, beslenme gereklilikleri dahil olmak üzere kendi dinlerinin ilkelerine uymalarına izin verilmelidir. Bu mahpusların kültürleri ve dilleri küçümsenmemeli ve aileleri ile kendi dillerinde iletişim kurmalarına izin verilmelidir. Azınlıklar için incitici olan ve diğer gruplarla olan gerilimleri provoke edebilecek semboller ortadan kaldırılmalıdır (Tavsiye 3'e bakın). Azınlıklara mensup kadınlar dahil olmak üzere azınlıklara mensup mahpuslar için, ıslah olmalarını desteklemek ve kendi kendine yeterliliklerini artırmak için özel mesleki programlar tasarlanmalıdır. Azınlıklara mensup mahpusların, azınlık statüleri nedeniyle risk altında olmayacakları ve kendi topluluklarına yakın tesislerde ve hapishane bölgelerinde hapsedilmelerine dikkat edilmelidir. Azınlıklara mensup mahpusların, cezalarını, ulusal azınlıkların coğrafi olarak yoğunlaştığı bölgelerde çekmelerine izin verilmesi değerlendirilmelidir.



10. Devletler, acil bir konu olarak, ulusal azınlıklara mensup olan ve etnik gruplar arası çatışmalar sonucunda ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalan kişilere etkili çareler sağlamalıdır.

Toplumsal çatışmaların, Devletin azınlık toplulukları tarafından nasıl algılandığı, azınlık toplulukları ile çoğunluk arasındaki ilişkiler ve çatışmadan etkilenen bireyler üzerinde derin ve uzun süreli etkileri vardır. Çoğu kez etnik gruplar arası çatışmaların bir yan ürünü olan çoğunluk ve azınlık toplulukları arasındaki ayrılma, toplumları böler ve olumsuz klişelerin ve rakip söylemlerin gelişebileceği bir ortam yaratır. Devlet kurumlarının eylemleri ile ilgili olanlar dahil olmak üzere çatışmadan geriye kalan iddialar ve sıkıntılar, azınlık topluluklarının kendilerine haksızlık edildiğini, ötekileştirildiklerini ve kendilerine karşı sistematik olarak ayrımcılık yapıldığını hissetmelerine yol açabilir. Azınlık topluluklarına mensup kişiler dahil olmak üzere bireylere karşı işlenen insan hakları ihlalleri çoğu kez misillemelere ve daha fazla şiddete davetiye çıkarır.

Bu gerilimler ve suçlar ele alınmazsa, mağdurların küskünlüğünü artırmaları, topluluklar arasındaki bölünmeleri güçlendirmeleri ve başka bir çatışma, şiddet ve muhtemelen kitlesel mezalimlere yol açmaları olasıdır. Ulusal azınlıklarla ilgili çatışmalar ve ciddi insan hakları ihlalleri yaşayan toplumların, ulusal azınlıklar dahil olmak üzere tüm toplulukların barış içinde birlikte var olabilecekleri bir gelecek inşa edebilmek için geçmişle hesaplaşma yolları bulmaları gereklidir. Devletler bu nedenle ve acil bir konu olarak, toplumsal çatışmalar bağlamında ciddi insan hakları ihlallerinden etkilenmiş olan mağdurlara ve - uygun olan durumlarda - topluluklara (ulusal azınlıklar dahil) çareler sağlamalıdır. Bu, çeşitli yollarla sağlanabilir:

i. Kurumsal reform/Devlet görevlilerinin soruşturulması⁵⁴

Çatışma sonrası durumlarda yeniden güven tesis etmek, insan hakları ihlallerinin tekrarlanmasını önlemek ve (azınlık hakları dahil) insan haklarının korunmasını sağlamak için, Devlet kurumlarında (ve özellikle askeri kurumlar, kolluk ve yargı organlarında) hukukun üstünlüğünü pekiştirmeye ve kamusal hesap verebilirliği güvence altına almaya yönelik reformlar yapılmalıdır. Bu sürecin önemli bir kısmını, söz konusu kurumların işleyişini düzenleyen normatif çerçevede (kanunlar, yönetmelikler ve mesleki standartlar) uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu olmasını sağlamaya yönelik reformlar yapılması oluşturur. Emniyet (asker ve kolluk) ile ilgili olarak, söz konusu reformlar sivillerin kontrolünü artırmayı, demokratik hesap verebilirliği sağlamayı ve yönetişimi ve etkililiği geliştirmeyi amaçlamalıdır. Yargı konusunda ise, söz konusu reformlar yargının bağımsızlığını, tarafsızlığını, erişilebilirliğini (ulusal azınlıklara mensup kişiler için erişilebilirlik dahil) ve etkililiğini artırmaya yönelik olmalıdır. Özellikle reformların söz konusu kurumlardaki sistematik ayrımcılığın nedenlerini ele almasını sağlamak için, azınlık toplulukları reform sürecine dahil edilmelidir.

Diğer önemli bir reform, temel dürüstlük ve profesyonellik standartlarını karşıladıklarından ve ulusal azınlıklara mensup kişilere karşı gerçekleştirilen ihlaller dahil olmak üzere ciddi insan hakları ihlallerine karışmadıklarından emin olmak amacıyla, Devlet kurumları için çalışan bi-

54 BM Güvenlik Konseyi (2004) Genel Sekreterin Raporu: Çatışma Halindeki ve Çatışma Sonrası Toplumlarda Hukukun Üstünlüğü ve Geçiş Dönemi Adaleti, kısım XV.

reylerin soruşturulmasını içerebilir. Söz konusu soruşturmalar bu itibarla bir hukuk yolu teşkil etmemekle birlikte, yine de bir hesap verebilirlik türüdür ve Devletin, azınlık topluluklarına mensup mağdurlar dahil olmak üzere mağdurlar için adalet sağlamaya bağlılığını gösterir. Soruşturma programları, tüm faillerin kovuşturulması mümkün olmadığında, faillerin sorumlu tutulmasını da mümkün kılar. Soruşturma süreci, aşağıda açıklanan şekilde yürütülmesi durumunda, ulusal azınlıkların Devlete ve kurumlarına olan güveninin yeniden tesis edilmesi için önemli bir önlemdir.

Bir soruşturma programı, genel olarak üç ana aşamayı kapsar. Birinci aşama, soruşturulmakta olan kurumdaki personelin kaydedilmesinden oluşur. İkinci olarak, başvuru sahipleri, Devlet görevlileri için belirlenen kriterlerin yanı sıra kendi verdikleri bilgiler ve bağımsız kaynaklar (örneğin mağdurlar, sivil toplum kuruluşları, azınlık toplulukları, hakikat komisyonları ve ulusal insan hakları kurumları) yoluyla elde edilen diğer bilgiler temelinde değerlendirilir. Son olarak, Devlet kurumunda çalışmak için uygun olmadıkları değerlendirilen kişiler, kamu hizmetinden çıkarılır. Soruşturma mekanizmaları, bir karara itiraz etme hakkı dahil olmak üzere, usule ilişkin temel adillik ilkelerine uygun olmalı ve ulusal azınlıkları orantısız bir şekilde hedef almamalıdır.

ii. Hakikat komisyonları⁵⁵

Hakikat komisyonları, mevcut veya geçmiş insan hakları suistimallerini araştırmak ve bunlar hakkında rapor vermek ve telafi yollarının yanı sıra çatışmaların tekrar meydana gelmesini önlemeye yönelik diğer reformlar önermek göreviyle Devlet tarafından kurulan bağımsız araştırma komisyonlarıdır. Hakikat komisyonlarına, örneğin telafi talepleri hakkında hüküm vermek veya tanıkları ifade vermeye zorlamak gibi yarı-yargısal yetkiler de verilebilir. Bu komisyonlar doğaları gereği mağdur odaklıdır ve ifadeler olarak, umuma açık duruşmalar düzenleyerek ve geçmiş suistimallerle ilgili olguları, nedenleri ve şartları araştırarak doğrudan mağdurlar ile birlikte çalışır. Bu komisyonlar, azınlık topluluklarına mensup mağdurlara, kendilerine karşı gerçekleştirilen suistimler için telafiler sağlama ve Devletin bunları kabul etmesi konusunda yardımcı olabilir ve faillerin kovuşturulmasını mümkün kılabilir. Hakikat komisyonları, Devlet kurumları tüm suistimleri titiz ve adil bir biçimde soruşturmadığında, çatışma sonrası durumlarda geçmiş mezalimlerin ele alınması için etkili bir araç olabilir. Bu komisyonlar, bilgi toplayarak ve kovuşturmaların yanı sıra (kurumsal reform veya soruşturma gibi) başka reformlar tavsiye ederek, ulusal azınlıklara karşı gerçekleştirilen ihlallerin ele alınmasının yolunu açabilir, çatışma hakkında ortak bir söylem geliştirilmesinde bir rol oynayabilir, bir çatışma önleme aracı görevi görebilir ve uzlaşmaya katkıda bulunabilir.

iii. Yargı yollarına erişim⁵⁶

Devletler, ciddi insan hakları ihlallerinin mağdurlarına, etkili bir yargı yoluna eşit erişim sağlamalıdır. Bu, cezai kovuşturmanın yanı sıra, toplu bir çarenin bir parçası olarak mağdur grupları tarafından açılacak davalar dahil olmak üzere hukuk davaları olasılığını içermelidir. Azınlıklara mensup mağdurlara hukuki destek sunulmalıdır (Tavsiye 4'e bakın). Devletler ayrıca söz konusu çatışma sırasında ciddi insan hakları ihlalleri gerçekleştirmiş bireyleri soruşturmalı ve kovuşturmalıdır. Ulusal azınlıklara mensup kişilere karşı işlenen suçların kapsamlı ve tarafsız

55 BM Güvenlik Konseyi (2004) Genel Sekreterin Raporu: Çatışma Halindeki ve Çatışma Sonrası Toplumlarda Hukukun Üstünlüğü ve Geçiş Dönemi Adaleti, kısım XIV.

56 BM Güvenlik Konseyi (2004) Genel Sekreterin Raporu: Çatışma Halindeki ve Çatışma Sonrası Toplumlarda Hukukun Üstünlüğü ve Geçiş Dönemi Adaleti, kısım XII.

bir biçimde ele alınması önemlidir. Soruşturma ve kovuşturma sırasında, azınlıklara mensup kadınlara karşı gerçekleştirilen toplumsal cinsiyet temelli olaylara ve kayıp kişi vakalarına özel bir dikkat gösterilmelidir. Devletler, azınlık topluluklarına karşı işlenen suçları ele alarak, geçmişin bir kenara bırakıldığını gösterir, kamu kurumlarına olan güvenin yeniden tesis edilmesine katkıda bulunur ve gelecekteki ihlaller için caydırıcılık sağlar.

Cezai kovuşturmalar, tutarlı ve etkili bir araştırma ve kovuşturma stratejisi ile desteklenmelidir. Kovuşturmalar, açık hedeflere ve çatışmanın tüm taraflarındaki tüm suçların kapsamlı bir şekilde soruşturulmasına dayanmalıdır. Bununla birlikte, ihlallerin ölçeği nedeniyle tüm faillerin yargılanması gerçekçi veya mümkün olmayabilir. Bu nedenle kovuşturma stratejileri, ciddi insan hakları ihlallerinin sistematik yönlerine odaklanmalıdır ve kovuşturulacak davaları seçmek ve önceliklendirmek için açık ve şeffaf kriterler kullanılmalıdır. Ayrıca ceza adaletine yönelik çabalar da adil yargılanma, hukuki süreç ve azınlıklara mensup mağdurlar dahil olmak üzere mağdurlar için adalete erişim ilkelerine uygun olmalıdır. Kovuşturmaların, azınlıklara mensup mağdurların beklentilerini her zaman karşılayamayabilecek olmaları nedeniyle, adli sonuçları açıklamak ve anlaşılmasını sağlamak için azınlık topluluklarına yönelik anlayabilecekleri bir dildeki, tercihen kendi dillerindeki güçlü bir iletişim ve toplumla bağlantı kurma stratejisi ile desteklenmeleri gereklidir. Mağdurların ve tanıkların kimliklerinin korunması dahil olmak üzere, mağdurları ve tanıkları tekrarlanan mağduriyete ve ikincil mağduriyete maruz bırakmamaya dikkat edilmelidir. Bu, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen toplumsal cinsiyet temelli şiddet vakalarında özellikle önemlidir.

iv. Telafiler⁵⁷

Devlet tarafından yürütülen telafi programları, azınlıklara mensup mağdurlar veya azınlık topluluklarının kendilerine karşı gerçekleştirilen ciddi insan hakları ihlalleri sonucunda yaşadıkları zararların tazmin edilmesini amaçlamalıdır. Bu, mümkün olduğunda, mağdurları ciddi insan hakları hukuku ihlallerinin meydana gelmesinden önceki asıl durumlarına döndüren eski hale getirme yöntemiyle sağlanabilir. Telafiler, kayıpları için mağdurlara maddi tazminat sağlanması şeklinde de olabilir; (örneğin tıbbi ve psikolojik hizmetler veya emeklilik gelirleri gibi) rehabilitasyon da bir başka telafi türüdür. İhlallerden sorumlu kişilere yönelik yaptırımlar ile kayıp, kaçırılmış veya öldürülmüş kişileri bulmaya yönelik çabalar da bir tür telafi teşkil eder. Telafi politikaları, hakikat komisyonları veya ulusal insan hakları kurumları tarafından bulunulan tavsiyeler temelinde tasarlanabilir.

Telafilere erişim, azınlıklara mensup mağdurların ve azınlık topluluklarının daha da fazla öteleştirilmesini önlemek ve Devletin geçmişi ele almaya ve sosyal uyumu güçlendirmeye bağlılığını göstermek için mümkün olduğunca kapsayıcı olmalıdır.

57 BM Güvenlik Konseyi (2004) Genel Sekreterin Raporu: Çatışma Halindeki ve Çatışma Sonrası Toplumlarda Hukukun Üstünlüğü ve Geçiş Dönemi Adaleti, kısım XVI.

Terminoloji Notu⁵⁸

Adalete Erişim

Adalete erişim kavramı, Devletin, haklarının ihlal edildiğinin veya icra edilmesi gerektiğinin tespit edilmesi durumunda her bir bireyin etkili bir çareye ulaşma hakkını ayırım gözetmeksizin güvence altına alması zorunluluğu olarak anlaşılmaktadır.

Birleşik Ayrımcılık

Birleşik ayrımcılık kavramı, ulusal azınlıklara mensup bireylerin, ulusal azınlık gruplarının üyeleri olarak karşı karşıya kaldıkları ayrımcılığa ek olarak, etnik kimlik, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, engellilik, dil, din (veya inanç), ulusal veya sosyal kökenleri temelinde sıklıkla ayrımcılıkla karşılaştıkları anlamına gelir.

Yargı Sistemi

Yargı sistemi, bu dokümanda mahkemeler, savcılıklar, kolluk kurumları, ceza infaz hizmetleri ve icra kurumları (veya icra memurları) olarak anlaşılmaktadır.

Ulusal İnsan Hakları Kurumları

Ulusal insan hakları kurumları, bir ülkedeki insan haklarını desteklemek ve korumak göreviyle kanunlarla kurulmuş bağımsız Devlet kurumları olarak anlaşılmaktadır ve alt-ulusal düzeyde kurulmuş insan hakları kurumlarını kapsamaktadır.

Ulusal Azınlık

“Ulusal azınlık” terimi, etnik, dini, dilsel ve kültürel topluluklar dahil olmak üzere - söz konusu grupların ikamet ettikleri devletler tarafından bu şekilde tanınmış olup olmamalarına bakılmaksızın veya kendilerine verilen veya kendilerine verdikleri adlar ne olursa olsun - çok çeşitli azınlık grupları anlamına gelir. “Ulusal azınlıklar”, “azınlıklar” ve “azınlık toplulukları” terimleri, bu dokümanda “ulusal azınlıklara mensup kişiler” ifadesinin kullanışlı birer kısaltması olarak kullanılmıştır.

İkincil Mağduriyet

Bir suçun mağduru için ilave travmayla sonuçlanan kurbanı suçlayıcı tavırlar, davranışlar ve uygulamalar.

Sistemik Ayrımcılık

Sistemik ayrımcılık kavramı, Devlet kurumları ve toplumdaki - belirli kişilerin, mevcut durumda azınlık topluluklarına mensup kişilerin, çoğunluk için mevcut olanlar ile aynı haklar ve olanaklardan yararlanmalarını engelleyen - kurallar, normlar, tavırlar ve davranışlar anlamına gelir.

Mağduriyet

Ulusal azınlıklara mensup kişilerin haksız yere ayrılarak suça, sömürüye, haksız muameleye veya diğer haksızlıklara maruz bırakılmaları.

58 Bu Terminoloji Notu, UAYK'nın bu terimleri bu spesifik dokümanda nasıl uyguladığı konusunda genel okuyucular için bir rehber olarak hazırlanmıştır. Bunlar, yasal tanımlar değildir. Bu terimler, UAYK tarafından başka dokümanlarda, bağlama dayalı olarak farklı şekilde kullanılabilir.

**Adalet Erişim ve
Ulusal Azınlıklara İlişkin
Graz Tavsiyeleri
ve Açıklayıcı Not**